

МИКЛАЙ КАЗАКОВ

Беркембай

МИКЛАЙ КАЗАКОВ

Григорий
Земляк сеңір
назарет рұзған

шүм төңіз

Дениса Гарасы

ПОЧЕЛАМУТ-ВЛАК

4.8.68.

Людмила

ШҮМ ДЕНЕ МУТЛАНЫМАШ

Могай ийготан лудшо енгын күмүлжым савыра Казаков Миклайын сылнемут аршашиже? «Сакырла лум шула, пирыла вўд урла...» Йочаным? «Кечан кечиваляем, пычкемыш кастен, күмдә пасу гочын, чодра вошт эртен, мардеж дечын писын у поезд кая...» Күгурек тунемше-влакынын гын веле? «Волголт яндарын, волынчи, волголт, у кечайол! Салам мильонло чон гычын, отважный комсомол!..» Самырык романтик-влаклан пёлеклалтын докан? Уке, тидат веле оғыл. Ко ок шарне, мутлан, тыгай корно-влакым: «Мый Москваште каем, төр праван у айдеме, шочмо мланде нерген күмүланг туралтэм», «Ожно уждыма куатым почынат тый, ўдрамаш!», «А вет первый йолташ дечын шарнымаш эре кодеш», «Кодыт ял-влак шенгелан икте почеш весе... Ох, пелашым тыгайлан муаш пешак йоссо!» да шукушко молат. Икманаш, ятыр түкүм поэтын почеламутлажым ўмыржö мучкылан корно кургылан налын, изинекаң йöратен, модмаштат, тунеммаштат, паашштат манме семын, уэш-пачаш лудын, тунемын күшкын. Вет тудын произведенийлаштыже илышлан, жаплан калык шұмын куан йүкшö шоктен:

Мый тугае эрден шочынам,
Кунам мүндыр Нева сер ўмбач
Революций волголыш элнам

Шуко вучымо кече гай лач,
Корнынам вашталтен, калыкнам
Утарен колымаш кид йымач.

Государственный премий лауреат, республикаинан қалык поэтше Миклай Казаковын произведений-влак кеч-кунамат политический пүссылың да граҗданский чолгалик дene ойыртемалтыныт, поэтын самырык вий-куатан мастерлыкшым, первый ошкылла гычак уло поэтический он дene шұлымыжым палдарат. Нигунар эрта-рен ойыде, тидым палемдаш лиеш: тудо кеч-кунамат марий поэт-влакын ончыл радамыштышы шоген, ятыр сынлемут мастер тачат шке ошкылжым тудын ошкыл дene тантла. Кузе мланде комышто түрлө геологический курым-влакын лончышт койыт, тугак Казаковын творчествыштыжат марий литературын да калыкнан түрлө жапыс түрлө шотан ильш-күтшыжко, чыла неле-йөсым мелын вашлийше патырлыкше да шұм-чон сылнылыкше рашемыйт.

Поэтын кажне у сборникше мыланна, поснак самырык-влаклан, куанле да пайдале увер, ильшлан да мастерлыклан туныктышо лийин. Тудын почеламутлаштыже ме тачысе кечин эн азапландарыше да күлешан йодышыжлан могай-гыныт вашмутым мұына. Так оғыл ик туткар жапыште ильшыштына лийше шұм-чоннам күч-лишшо пеш кугу олпотлық нергенат марий литератор-влак кокла гыч эн ондак мұтым тудо луктын:

Шочмо, шұмбел калыкем! Шарне уғычын
Тошто корнетым — шұмет күрүлтеш.
Мочол пытен ең, шулен үмыр лугычын,
Тамык времаште олпот кормыжеш.

Калыкын куанже — поэтын куан, тудын ойгыжо — поэтын ойго. Но мо пунчен кертеш, мо тодылеш мұрызын шочмо эл йөрратыме күмбылжым?

Күсін — кугу. Илымаш кужу корнышто
Лийин кертеш южгунаш яклештамаш.
Но кеч-кунам лийинаш эре чонышто, —
Пүйто эр кече,
пүйто ару ўдрамаш.

Поэт чон порылыкшым да көргө шыдыжым күшкыла виктарышашым чын да раш пала, лудшо ең дene тудо, нимыньяр коктеланыде, шинчаваш ончен кутыра, омыдыммо йүдым, вуйым неле шонышла темдалаш пагытлаште шке шұмжә дene ик гана веле оғыл чыла тергендончылып мутланмыже нерген луктын ойла. Тидымат каласаш күлеш: пытартыш ийлаште, поснак вич-куд ий ончыл лекше «Шұмбел мландел» сборник гыч тұнғалын, Казаковын, поэт-гражданинын, поэт-трибунын усталькыше у түсім налын: тудын почеламутлашты же ме ынде поэт-философым, айдеме шұм-чоныш утларак тұтқын ончалаш да тудын сылнылыкшым тұрыснек почаш тыршыше мастерым ужына. А тыгай почеламутын келгылышым да вийжым поэзийым йөрратыше да палышыла кояш төчен гына, шинча дene үмбач мұнчалтен лудын гына шижаш да умылашат күштылгыжак оғыл. Садлан южыжлан:

«Казаковын поэтический шұлышыжо пышкемалташ тұнғалын, Казаков шиенжымак уәш-пачаш түя» манме, акше дene лювьы манеш-манеш деч күшкө нөлтаптдыме шоям шаркалыше литературный кокказылан — шоналташат уто оғыл: ала тудо шкеже моткоч «ончычсо», ала поэтын творчествышты же лийше ваштальшым ынек жүд да ужаш ушакыл ўнаржат ок сите?

Кеч-могай кугу мастерын эштеге мастер туныктышыжо уло. Тиде — ильш. Тугай мұрызо гына жап дene төр ошкылын кертеш, кө, еңым туныктен, шкежат ильш деч тунемаш намыслан ок шотло. Күркүн тигай закон-жо уло: кеч-могай күкшытыш күзб, шогалынат гын — ик верыште тошкыштат! Күкшытыштö оғыл усталькын вийже, а күкшытым шижын моштымаште. Поэзийыште

күкшытлан мучаш уке, тунеммаш поэзийште — уэммаш. Вот лач тыште чын поэтин вийже.

Йонгыдо юж — чынак, вийым ешарыше:
Келгын шүлем, лиеш тымык шүм-кыл.
Кажне лышташ — младынам сөрастарыше,
Кажне лупс пырче — изи шонанпыл.

Корно кок велне күэ-влак нөлтальыныт,
Ныжыл парчаштым лыжге модыктен.
Үдүр ден каче, шонет, ондалалтыныт,
Пүйто шупшалыт, шинчаштым кумен...

Налым памаш вүдым тайыл гыч урзо ден,
Подыльым, шүргым мушкальым эрден...

Теве күшто поэтин нигунам пучыдымо да түлүжгыйды-
мө мастралык памаш шинчаже! Түрлө пошыртышо лончо
вашт йончен лектын, чыла лавра ден пижедылше шун
амырчыкым эртөн тудо, но тугаяк ару, тугаяк яндар ко-
дын. Түслен-түсленран ончал тушко — воштончышыш он-
чалмыла поэтин шонымаш ден шижмашыжым, түрлө
тургым толкыным да илыш игечим ужат.

Түрлө жапыште түрлө семын йоген тиде памаш. Сар
жапыште ик рүдө почеламутыштыко («Йөраторыме поэзий
йолташем», 1941 ий) поэзий ўжын — «...самырык
поэтым пером оружий дene вашталташ».

Эше рашиленрак каласыме тиде ойымак рушлаш куса-
рымаште:

«Забудь о нежности, суровым стань и жестким».

«Чолган возо, коктеланыде кредал!» — тыге күштен
тунам пагыт. Поэзий салтак вургемым чиен, күгез-влакын
чиныштым йөрдымыш луктын: сар курал йүк шок-

тымо годым күслежым мұрызы ордышқо лышта. Поэзий мурен, поэзий кырен!

Сар пытен. Поэзийлан ынде, мөңгышкө пörtýлшö
салтаклан сурт көрғө шокшо да кинде-шинчал порылык
күлмө семынек, шүм-чон ласкалык, сылнемут лыжга-
лык күлүн. Тыныс жапыште күдратле түмүр йүк веле
огыл, чон юарлаш ныжылгэ шүшпүк йүкат пеш лачеш
толын.

Шукертак шинельым кудаш шуэн салтак, но садак
«вүрс йүкан» почеламутым йодыныт поэзий деч. «Шке
шүмым пургед кийме» лўмдыштышым налын ыле ик
жапыште лирика. Шагал оғыл поэт шке почеламутым,
пүртүсын пүшү тыглай моторлыкшо деч вожылын, шүр-
гешышке түрлө чиям шүркалыше үдүрла түрлө дидактика,
риторика, бесконфликтность, шоя пафос мәнне күл-
дымаш дене варкалэн. Почеламут — укшым эрыктыме,
уала дene пырля илыше ужар тамжым бомдарыше күш-
кыл вүргө дene иктак лийин. Лудашат тудым аршын то-
ям нелме деч күштүлгүжак лийин оғыл.

Аза малыме годым түмүрим оғыт кыре. «Поэзий —
ильшы йөнисырым тёрлатымаш», — манын ик француз
поэт. Тиде — поэзийлан шке шүм помышешыжак вож-
ланыше йөнисыр лийин. Но толын вес пагыт. Твардов-
ский маныла, күрүмнан мәрдежше мемнан мәрдеж-
онгым (парусым) оварта. Поэзийш толыныт у мастрар-
влак, күслештим вес семын онгаренит тошто мұрызы-
влакат.

Вот лач тыгай у шүлүш дene ойыртемалтеш «кызыт-
се» Казаков. Түң сем (лейтмотив) тудак, тугаяк сылнем-
мут курал (поэтический кredo), но ынде поэт күкшö
гражданственностью келге шижмаш дене, илыш чы-
ным сымыстарыше сылнылык дene ушымо негызеш
эртиме корныжым пүйто угычин шерген савырна. Ти-
дыхым нигузат ик верыште тошкыштамаш манаш ок-
лий! Да, образносышт ынде күгыватын үдүржыла ом-
садүр пусакыште ок почан. Но тудлан, кугу мастралан,
сылнылык лач сылнылыклан көра гына огеш күл, тудын

усталыкше, мутлан, «Руш изалан» почеламутышто, шочмо элым тыглай йөрратымаш гыч поян шочмо пүртүсүн образше негызеш күкшө философский иктешлымашке нöлтәлтеш.

Кугу поэт-влакын, мутлан, А. Блокын «Вольные мысли» циклысе чатка да кепшил деч утлышо күмда форма, тыглай, но шонымашлан поян йылме, Багрицкийн гай ильышим уло чон дене йөрратымаш, шонанып гай нугыдо да түрлө чия шижалтеш Казаковын «Поездыште» почеламутыштыко. Но тыште Блок ден Багрицкийт веле оғыл, а ильш шкежак, шолшо, лүшкүшө, таза мыскаран да шке шотан, поэтын шинчиме вагоным тема да утларак чак шижалтеш пошкудо ваче, ўшанле йолташ кынервүй:

... А поезд выжге муралта. Кок велне
Шёга чодра кугун шоналше семын.
Бот кодо Кундыш, йомылдыш Сурок.
У пассажир-влак утыр ешаралтый,
Пурталыт корзинкам да котомкам.
Темеш вагоныш пöчыж, поңго ўпш:
Свежа да тутл! Вик ўжеш чодрашке.
Шинчеш йоча — иктаж латкок ияш,—
Кучалын күртнёй четлыким. А тушто
Ола-вула ик урымдо шинча,
Онча, шер гай шинчажым модыкталын.

Ик мутымат шым каласе поэтын тиде у сборникше нерген. Но чыла ойлымен тудланат келшен толеш шо-нем, да «Шём тенгиз» лудшо-влакын шўм-чоныштыштат у шижмаш толкыним тарвата манын ўшанен кодам.

50 ий темын тений творческий пашажлан кок орденан, 20 книган авторжо да Морко вел талант памашын ик эн волгыдо да виян памаш шинчаже Н. И. Казаковын шочмыжлан. Кужу творческий ўмыран лийже поэзийин йөрратыме йолташыже!

В. КОЛУМБ.

ШЫШ КҮМҮЛ

ОКТЯБРЫН ТОЛҚИНЖО

Сандалықын моткоч торасе лукшым
Октябрьын эрык ямже ондалеш:
Күгу Октябрьын күдиртымо йүкшө
Уэш-пачаш йонгалац, шарлен толеш.
У вийым шижиын, пиктежалтше калық,
Шёргам күрлеш — сита пыкнен илаш!
тәжіс
Чоткарла помыжалт, вийнен шогалын,
Кая эрласышке ўшанлын, раш.

А ме, түнялан корным почшо тукым,
Тошкалтыш гычын весыш күзена!
Түняште лийдыме күятим луктын,
Пуэн шүм тулым Эрык мыланна!
Мемнан ик кече сото весе дечын,
Ик кече весе дечын пояңрак.
Марийымат волгалтарен у кече,
Марий — чыла шүмбелже ден төрек.

ЙОШКАР-ОЛАШКЕ ЛЕНИН ТОЛЫН

Пайрем түсән, пайрем йўкан
Мондалтдыме ноябрь кечын
Йошкар-Олашке Ленин толын,—
Унала оғыл,— курымешлан.
Шонет, лач кызыт самолет гыч
Ласкан гына волен шогале,
Ончале порын марий мландым,
Олам, гүжлалше калыкнам.

— Салам, Ильич! — шокта чыла веч, —
Эн лишиыл, шергакан айдеме!..
Тунамак постамент воктеке
Поче-поче шыман велалте
Тыглай пеледыш йогын оғыл, —
Мемнан тыматле кумылна.

Чиен пальтом, упшалын кепкым,
Шога Ильич, чонан ең семын.
Кеч вер гычшат огеш тарване,
Ик мутымат огеш пелеште,
Но тудым, чон йүлен ончалын,
Ме шижына шкенан шүм дене:
Могае ныжылге шомакым
Каласынеже таче он!
Вет кажне яллан да олалан,
Түнясе миллионло енглан,
Чынак, сита мо ик айдеме?

Да-да, сита! Шүмбел Ильич
Мыланна вел оғыл, шуко курым
Вашталтын толшо тукым-влаклан
Эре пуа у шүлүш вийым,
Шүм тулым ешарен ила.

Яндар шинча ончалтыш тудын
Миен шуэш тора верлашке,
Пророк гай ужын, шонымашше
Мильон шемерым авалтен.
Садлан тыгай кугу айдеме
Чыла яллан, чыла олалан,
Түнә ўмбалсө какжне еңлан
Сита, йолташ-влакем, сита!

Йога лум пырче бронза капыш,
Чурийжым шымата мәрдеж.
Ме каена, вуйнам савалын,
Ойлалын поро тау мутым,
Ильичлан памятник воктөч.
Тыгак эртөн каяш түңалыт
Тачат, эрлат да шуко курым
Мемнан йоча ден уныкана,
Кугезе уныка-влакнат!

Садланак таче Ленин толын —
Унала оғыл, курымешлан —
Марий-влак дек Йошкар-Олашке.

АЛАЛ КУМЫЛНА, ЎШАННА

Кок век шергал илыш корнынан солыкым,
Тек почылтеш курымашлык экран.
Угыч ончал гүжлен эртыше толкыним —
Лийин мучашдыме неле, вўран.

Ен-влак камвозыныт, корнышто йомыныт,
Пёрдян ўмбалнышт вуюнче мардеж.
Илыш верч йўлымё, калык верч шонимо
Нунум нўлтен йол ўмбаке уэш.

Кушкыныт нуно, кредалын уэмыйныт,—
Вийим ешарыш Ильичын шомак.
Мланде гыч лекше виян кушкыл семынак,
Нуно сененет чыла нелымат.

Тек илышнам пойдарен волгалтарыже,
Ончык наңгайже мемнан калыкнам
Лениният күштимо кўртнёй гай гвардийже —
Партий — алал кумылна, ўшанна!

ОРДЕНАН КАЛЫКЕМ

Угыч шочшо, пеледше мариј калыкем,
Ўмбалнет ўйла кече — виян, йытыра.
Пеш мотор пагит дек нойыдегеч вашкен,
Иза-шольо коклаште кает шулдыран.

Чывылта кап-кылетым шыма леве йўр,
Кўын шушо олма гай лач тыйын чурый.
Тунар илыш кумда — огеш кой кава тўр.
Тунар писе врема — шижашат огеш лий.

Ленин орден ўйла оғыштет,
Ленин кумыл ила чоныштет.
Ленин ой гычын налын куатым,
Паша дене волглант чонештет.

* * *

Муренат арам оғыл акрет годымат,
Чон пытен, ўшан вийим эре йодынат:

Пасу пеледыш — мо пеледыш;
Изи мардежак йоктара.
Чодра пеледыш — вот пеледыш;
Одар пушненге авыра.

Тыгай лийин энгертыш тылат ожнысек
Пирля ойгым нумалше руш калык — изат.

Ньога семын пызинен тудын шүмжө воктек,
Поро шулдыр йымалне асум мұнынат.

* * *

Тыйын илыш корнетым күзе қаласаш?
Орлыкан ўмыретым лиеш мо висаш?
Тыгай мутым, висаш огеш му дыр ущем.
Тыйым орлык түңген, тыйым толкын лупшен.
Лийынат тый түнкам йомын-нöлтшö эндер,
Арам оғыл ойлен лунчыргалше незер:

— Лачак колышо ең дыр лиеш пиалан,
Лач шүгарақ көртеш дыр сұаптым конден.
Мланде помыш налмек, каналтет күрымлан,
Тұнам веле, родем, орлыкетым мондег...
Кажне кече улмаш эркын шуйнышо йүд.
Мöчката пыл кокла гыч ончалын коклан
Сото кече.

Шоктен күмүлэо йўк
Да тудат түнчыген шем олпот йымалан.

* * *

Могай мут дене Ленинлан таум ышташ?
Утарен луктын тамык гыч тыйым Ильич!
Могай корным пуэн түзланаш да күшкаш,
Пиалет тунам почвіто тенгіз гай тич.
Шергылт кайыш күмдан пиктежалтше йүкет,
Түлүжгалше шинчат гыч камвозо чора.
Күрымешлан кошкен шинчавүд йогынет.
Кажнын чон кайык гай, кажнын күмүл мура.
Шүргым кердилә пүчкын, пua гын мардеж,—
Тый от чакне садак, шүм-кылдетлан ласка.
Телымат ал пеледыш вийна, пеледеш,
Телымат огеш кылме Октябрьын саска.

О марий калыкем, чонет поро, яндар!
Кава деч күмдәрак, келгырақ шонымет.
Кумылает нöлтyn толжо онар куркы нар,
Эше сылнын волгальте пашаче лўмет!

Оңыштет Ленин орден йўла,—
Тыйым ончык да кўшкё ўжеш.
Чоныштет Ленин күмүл ила,—
У куатым пua куримеш.

Ленин ойым ашнен шўм воктене,
Туткар гочын кугу корно дene,
Рвeze енгла чатканын, вашкен,
Ошкедет тый, марий калыкем!

КОК ПАТЫР

Ярненыт имне-влак, каят пыкше лүнгтен.
Оржашт, кандрала пүтырнен, товаңын.
Тошканыт серыплын.
А корным палемден,
Кыша олмеш вынем кодеш вүданын.

Лышташ ден шудым чинчылен, эр лупс йўла.
Укшер лупша, кыра имнешке-влакым.
Кольчугеш комыжаллаптше Муромец Илья
Онча ош вургеман Онар ўмбаке.

— «Лишемна коктын ме кредалме пургыжеш.
Йот вел тушманлан петыралтын корно.
Ойырлена киднам кучалын Юл сереш,
Вашталтена шарнашлан кердым порын.

Пүрен гын юмо, лийына садак ме ваш.
Чеверын кызытеш. Вуча вет родо-тукым...»

Тыге түнгалин калык-влакын келшымаш,
Суапле оzym первый вуйжым луктын.

ВУЧЫЗА — МИЕМ

Канде океан сандалыкым леведын,
Мландымат ёндалын, порын шымата.
Күзынем кавашке, шулдыран гай лектын:
Мүндыр шүдир-влак дек кумыл таратат.

Нуно ўжыт мыйым, вучымо унала,
Таным кучынешт дыр? Очыни, туге:
А молан уке гын, тул шинчам пүалын,
Кас еда ойлалыт, йўкыштым лукде?

Илен ончо пелне, уждегеч айдемым,
Кеч-кузе волгалтын, шкетын, йүлө тек,
Икгай шүлүш дене йёсланет шер темын,—
Тый ўжат йолташым шүлүк шүм воктек.

Мүндыр шүдир-шамыч! Лийина ме лишил.
Ямдылем кораблым корнышко лекташ.
Первый совет енгым, мландумбачын мийшым,
Ямдылалтса родо семын вашлияш!

ДЕПУТАТ ЙОЛТАШЕМ

Кава гыч мланыш толын, отыл, эр шүдирла волгалт,
Да мланде оғ гыч лектын отыл, памаш вұдла чымалт.

Уке, илет мемнан пеленак, мландашак шочынат.
Ик шүлыш дene илена ме, — да икте корнынат.

Ме чонена пырля ик пörtым — волгалтше курымеш!
Муралтена пырля ик мурым — йонга каваш шумеш.

Мый сукчылан ом шотло тыйым, — огеш күл юмонға!
Вұдтызан да пүжкүйдан тый — улат совет еңгак.

Улат мемнан гаяк айдеме. Но ойло-я, молан
Түжем-түжем кокла гыч тыйым шотлальным эн сайлан?

Улат тый чұлымрак, куатле, да пўсырап ушёт,
Эн вашкерак шижеш йолташым чытамсыр шўм-қылет.

Садлан йўкемым ўшаналын мый пуэнам тылат,
Тентегече ыльыч кандидат тый, а таче — депутат.

ЛЕНИНГРАД

Ленинградым кузе от йөрате?
Да кузе от күгешне түдден?
Шога тудо, сеналтдыме патыр,
Илыш памятник семын йолген.
Кö миен ик гана ужын тудым,
Вашкыдегеч йогалше Невам,
Ончен волгыдо тымық «ош йўдым»,
Шарнен Пушкинан ныжыл строкам;
Кö пурен коштеден музейлашке,
Я шоген шўвар валине канен,
Огеш мондо — уке! — илымаште,
Шарна нуным эре куанен.

Ленинград! Почынат илыш корным,
Чўктенат эрзык кечим мыланна;
Лийынат пўтынъ калық моторлық,
Мемнан поро шўмна, кумылна;
Чытенат мыньяр шучко ийготым,
Вўрет дene тўням арален.
Воктепет курымлан киен кодын
Мочол шуко тушман тўпланен!
Вот садлан, чон йўлен, ончем тыйым,
Писынрак пырткалта вўр-шерат.
Мыланем шочмо сурт гаяк лийыч,
Пеш торасе тату Ленинград.

ВОЙНА ЖАПЫМ ШАРНЕН

* * *

Шарнет мо стрельбищым?
Фанер оғаште
Айдеме ўмылка — ужар мишень.
Онча пуста шинча лач ик турашке,
Огеш тарване, кеч-мынъяр лишем.
А тый лўёт, — кўлеш тунем шукташ
Чонан тушманым жап шумек пушташ.

А кызыт ончылнет — тугаяк каска,
Ужар вургем.
Но илыше тушман.
Ужат, кузе толеш!
Салтак, тый вашке,
Налнеже илышетым курымлан.
От лў гын тудым, кошаргет тый шке.
Темдал крючокым, йолташем, вашке!

ПОДВИГ

Эрталым Дубосеково разъездым, —
Йомын кодо шыже тұтыраш.
Тунаман мыйын вуйыш только весе:
Чырык курым годсо кредалмаш.
Кынелит угычын коло кандашын
Шоммо эллан шучката эрден,
Шогалыт кўртнъё толқын дene вашла,
Колымашым өрдыш коранден.

Йўла ик танк.

Бот весе.

А молышт — нушкыт.
Мұғырымашым пүчкө тале йўк:
— Москва — мемнан шентелен!
Чакнаш нигушко! —
Бруствер вак нўлталте политрук.
Тушман ўмбак, тул кердыла лупшалын,
Сусыр кидшым тудо виктара.
Шем танк тўшкам тул йылме авалталын,
Пуйто кылмыше мландат ыра.
Гранатым оғ пелен ишат боец-влак,
Пўйым лурын, возы танк йымак.
Вўрвузык лийын, йёрліт икте, весе,
Шагалемыт нуно койынак.

Тыге тышакын кўрышталтын йот вий.
Гвардийын вўреш йўлен броня.
Тыгане лийын курымашлык подвиг, —
Шарналталын өрмалга тўня.

НЫЛЛЕ КОКЫМШО ИЙ

Шинча ончык толеш
Нылле кокымшо ий.
Шучко омо гай тудо, —
Мондаш огеш лий.
Йүлат мланде, кава.
Тугай шокшо кенежек:
Лунчырген, кап улна,
Пиктежалт, вүй пенгеш.
Я колаш, я илаш,
Вўрлан — вўр, вийлан — вий.
Талышна сар тутан.
Нылле кокымшо ий...

Сусыргалше тушман
Лийын янлык гаяк:
Уло вийжым поген,
Юл век шенгин кая.
Тул коклаш петырналт,
Ял, ола мүгырат.
Но йомакыс гай
Шогалеш Сталинград...
Мом ойлает түньялан,
Нылле кокымшо ий?
Война корным мёнггеш
Савыралше тый лий!

Тыгак лие, тыгак.
Мемнан эрык салтак,

Колымаш гыч вончен,
Опкынлан ваштареш
Илыш верч, кече верч
Тавадан кынелеш.
Шинчавўд дene вўр,
Ойго дene ўшан
Лийич иктыш ушнен
Кўртнью-вурс кылдышан;
Мом колтен гын Урал,
Мом колтен колхоз ял,—
Ушен иктыш салтак,
Тўнямбаке нўлтал.
Лийын бомба, снаряд
Чыла орлык, энгек.
Кўртнью пургыж гўрлен,—
Чакнен кайыш касвек.
Чытырналтын тушман,
Кўрышталтын шем вий.
Сенгымашлык маяк
Мыланна лийынат,
Нылле кокымшо ий!

ИМНЫЫН ШИНЧАВҮДШӨ

Тый ужынат мо, йолташем,
Имныын шинчавүдшым?
Тый колынат мо, йолташем,
Имныын шортмо йўкшым?
Айдеме семынак шортеш,
Мланыштэ пўрдалын,
Шолем падрашла кышкалтеш
Шинчавүдшо талын.
Кеч шокшо тиде шинчавўд,
Кылмыкта чонетым.
А мўйрен шинчалме йўк
Савира көргетым.
... Имнешке ыле капитан,
Кок идалык годым,
Кеч лийын шучко сар тўтан —
Имныыхым ыш кодо.
Вашлийын Роза рокмалтен
Пенгыде озажым,
— Вашке шич, офицер родем, —
Пелештен шинчаже.
А капитан арслан гаяк
Шинчын имныым күшкыж.
Кудалыт нуно шикш-пурак —
Күшкө күлеш, тушко.
Шўманыч нуно сар корнеш
Имне ден айдеме,
Илат дыр коктын ўмырещ

Лишил родо семын.
Войнасе ўмыр... Мом ойлаш?
Кё пала, мыньяре?
Лиеш мучкат илен лекташ,
Южгунам — кўч наре.
... Пудеште мина. Шикш тўтан.
Кече йыр шемеме.
Шунгалтэ мланыш капитан
Тумо пўчкыш семын.
А Роза шинче чўчирнен —
Сусырген кок йолжо.
Шинчал колта чон йўсый ден:
Тек сандалык колжо.
Пален чыла: тетла ок лий
Кудалаш нигушко;
Шуялын кидымат, ок мий
Капитан, ок күшкыж...
Ах, Роза, Роза, мый ынглем:
Мушкиш гае лийч...
Кугу шинчат гын семален:
— Лўйза... пуштса мыйим...
Йоген пурса гай шинчавўд,
Рокым когарталын,
А мўйрен шинчалме йўк
Чоным ишыкталын.
Йёрен шыпланиш шукертак
Тул пожарже фронтын.
Но имныын шортмым кызытат
Шўм-кылем ок мондо...

КОК ВУЙШИЙМАШ

Гүжлалше чодрам, ловыкталтше пасум
Ончен каенам, куаналын, асун.
Тунам колынам мый ёлке мутымат,
Тылат ойлынем, лудшо ең, тудымат.

ОЙЛА ЧОДРА

«Кайык-вусо күлеш тыланет?
Нал!
Эмлык шудым, саскам погынет?
Нал!
Ару южым кумдан шұлыннет?
Тол!
У оралтылан погым налнет?
Тол!
Мыйын уло поянлық, ужат, утымеш.
Лишыл родо улам, палет, курымеш.

Үшыкан помыштем шұла волғыдо ер,
Үмыллан тауштен, йога тымык энгер.
Талук мучко ом пале йокрокым, товат.
Пёлеклем ласка жапым, куаным тылат.
Кумылан йолташем, чын озам тый улат.
Рот садлан тыйыман шылтален вурсынem.
Илыашаш кап-кылем, шем-ужар порсынem.
Тый аrale, айдеме, ит карге —
Мый лиям эше сылне, ужарге.

Мыйын шёртньö погем браконъерлән ит пу,
Опкын еңым чактарыше сорлыкым му!
Тый шижат дыр, коклан ньога семын шортам
(Лачак муро йүкеш ойгем почын кертам), —
Кунам ўмыр шудегеч пущенгे йёрлеш,
Кунам кайык єшем ий еда иземеш,
Кунам йырнык коштан ўмбакем нöлта кидым, —
Чонан еңын ковалым күшкеде гай тиде,
Шўмыш кўзым кералын, пуштедыме тиде...
Йолташем, мый ом ул изывате ават.
Чын оза мыланем улат ынде.
Каңаш мутым садлан ойлынem мый тылат:
— Ик пущенгым рүэт — кокыт шынде!
Пале: нунын кугем, чаткатаңын шумеш,
Ильш корным айдеме илалың лектеш.
Йолташетым саклаш күжү кидым пүчман:
Тудо — мыйын тушман, тудо — тыйын тушман.
Сассаналтше садер — пеш мотор шўжарем —
Тек гўжлалже эре, тыйым йыр авырен.
Ужар шёртным чонет семын акле, йолташ.
Ильшет лиеш сылне мыньяре пачаш!»

МЛАНДЫН МУТШО

«Улат шўмбел авам гай, шочмо мланде,
Изем годсекак шынгенат вўреш».
Тыгай шомакым тый дечет колам да,
Палет, мылам кузэ ласкан чучеш.

Да, тый денет, йолташ, мыньяр тўжем ий
Ме лишыл родо семын илена.
Колыштынат йодмем, шыман ўжмемым,
Мыят йодметым тўрьис шуктенам...

Улам мый шонго. Но шўмемже — рвезе.
У пагытлан у семын ильнием.

Но южгунам лиеш моткочак йösö.
Тылат лач тидым таче ойлынем.

Молан азам кудалтыше еңгала
Вүрлөн кæен, мый орланем, йолташ?
Оза улат тый, тидым сайын пале:
Огеш лий мыйын кумылым кодаш.

Йодат тый чапле шурным але шудым,
Мыньяр кертам гын — шукталтеш йодмет?
А вот молан ошма ден шуным луктын,
Кöртемым көргыч, савырал оптет?

Мыньяр вилем, ўэм вўд йогын, мушкын,
Коремыш нангая, — могай пайда?
Сирлан корем-влак толыт урьлт, күшкын, —
Тыге капемже локтылалт пыта.

Куральч олыкым... Могай күлешлан?
Ончал-я, тудо лийын инвалид.
А нöрö шудым налашет уэшлан
Палет, родем, мыньяр күлеш пүжвўд?

Виетым чумыро, кычкал наукым,
Оза улат, мый ўшанем тылат.
Вигак ойлем: ужмеке шўлъик лукым,
Моткочак неле мыйын шўмланат.

Улам мый шонго. Ятыр курым дene
Ме, тан келшалын, коктын илена.
Рвеземде мыйымат, йолташ айдеме,
Ават дечат шўмбел лиям тунам!

ЮЛ МАРДЕЖ

Тый ойлет: — «Юл мардеж моло дечын вес түрлө;
Вўд ден пылым варен, шем тайфунла ок гүрлө;
Ошма пургыж самумла, огеш пöрд рўжген,
Коптарен огеш лук күшкыл-влакым вожке.
Юл мардеж мыланем йоча пагыт гыч палыме,
Тўжем менгыш каем — шижам тудын пуалым.
Юл деч порым, асум нигуштат мый ом му:
Ушен тудо вич тенгизин шўлымё юм».

Оет дene келшем, — тушто чын ятыр уло.
Но молан тый шотлет эре мыжыклан Юлым?
Тый палет: эркын йогышо вўд тўплана,
Тудын тўсшо йомеш, лювьираш савырна.
Уке, Юл энгеря ынде шуйныл ок його:
Веселан модыктен, нангая мочол погым!
Могай тудо кумда, мочол тудын куат, —
Ила тенгиз воктене Марий кундемат.
Уке, Юл мардежат эре ныжылге оғыл,
Вараш семын йымен, ик тураште ок шого;
Южгунам пуалеш, вуянчан, мўгыралт,
Терга көргө виетым — могай тый улат.

«Тымык юзо» шомакым налнет ўмбакет тый.
Мом ыштет тымык дene? Ончал-я «Ракетым»:
Кузе писын чыма, пуйто эр кечйиол;
Ончал, вўд лончым шелын кузэ тёршта кол;
Колыштал сер ўмбалсе ола-влакын йўким:
Онгым почын шўлат, илат ынде вестўкын...
Тыланет келша тымык. Но күшто муват?
Чыла кызыт којмак — пўртўсат, айдемат.

1 ср
5 21 ик
5 21 ик

ABA

Аван шүм пыртқалым кеч-кушто колат —
Вет кажне пералтыш йонгга позывнойла.
Колат тиде йўқым — чолган ошқылат,
Туткарыш пернет — кочо мутым от ойло.

«Ава» манына пўтынъ шочмо элнам,—
А тышке мынгар шўм ушнен — тый шоналте!
Мынгар йылме ден кугешнен ойлена
Тату аванам, курымаш эрык мландым.

Молан шойышташ? Тыгаят логалеш:
Авам шотльде, монден элым-шўмбелым,
Полдалге лышташла тўняште пёрдеш,
Йўла опкын чонжо лач кумырлан веле.

Уке, айдем оғыл, — арва, поч уржа,
Мемнан илыш кечым кайдарыше ўмыл!
Ида ёр, йолташ-влак, ойлем гын торжан.
Ава ден эллан — мемнан вий, мемнан ўмыр.

Николай Кегасов
Министерство культуры
и культуры Республики Казахстан

ТУМО

А. В. Александрова
лўмеш

Илен шер темше, сугыргалше енла,
Паштентге тумо — шонго, патыр тумо —
Коштрангше укшерлажым шаралтен,
Чонга ўмбачин вашкыде камвозо.
Уке, осал тутан ыш кўрышт тудым,
Волгенче кердыж дene ыш руал.
Чыла азапым читыше пушенге
Шоген мынгар ий, вуйжым рынг нўлталын,
Поген шке ўмыл декше корныеңгим;
Ўмбакши налын кеч-могай энгекым,
А моло кушкылым саклен коден.
ыш шоно нигёят тыге лиеш ман...
Ну, мом ыштет? Тыгай пўртўс закон...

Лач тумо семынак тыят йўралтыч,
Коча-влак дем мемнан кылнам шуялше,
Ик тукымнам ваш кылдыше айдеме.
Шўмемлан чучо «рўп». Йирваш пустане:
Порволыш пўйто мланде йымалнем,
Логалым пўйто келге юж вынемиш.
Шогем, кў статуй семын. Шонкалем
Кужу корнет нерген. Суап пашатым,
Раш кумылетым шарналтен лектам:
Мынгар тўжем марий айдемын шошшо
Пиалым мусын тыланет кўра;

Кышкен аярым ўмбакет мыньяре
Көраныше, артамдыме кашак;
Ильичын ойжо дене күмүлантын,
Тый сенегнат иман оргажым, нөлым
Да лийынат куатле коммунист!

Уке, мондаш ок лий ушан мутетым,
Ме сұғынъ семын тудым ашнена.
Эре шарнем, кокай, пайрем муретым:
«Түжем денат, түжем денат мүкш чонгешта,
Уржа вуеш шинчылден каналта.
Мемнан декат уналыкеш те миялза,
Мүкш аваже олмешат ужына».

Тый ылъыч мүкш ава — ўшанле, поро.
Кунам моктен, кунам гын шылтален,
Тұныктенат илаш айдеме семын,
Шоя ден чыным вискалән мөштәш.
Огеш йом тыйын выштыме сескем,
Үжеш, йўла, күгемын, талышыналын.
... Шўгар ўмбаке лайык лум йога,
Каласынеже пүйто: «Тамлын мале,
Тек лийже мамык каныме верет...
Тый сүленат эн поро шарнымашым...»

«СЕРГЕЙ ЧАВАЙН» ЦИКЛ ГЫЧ

* * *

Ныжылге күмүлым, ончықлық томым
Калык шүмеш тый ўден коденат.
Нұнұ ышт пыте, коштан кечеш йомын,
Нұным ыш тодыл осал мәрдежат:

Леве йүреш мушкылалт, шытен лектын,
Поро кечеш иланененет вийнен.
Калықын ойжо миен калык деке,
Тыйын пашат гоч саскаш савырнен.

Нöшмö гыч атылана патыр күшкыл,
Hörgö вожла гыч вондер каплана.
Тыйын ўмбаке аляк тунгырым мушкин,
Илыше вўд йогынетым почна.

* * *

Күзэ лугыч кўрлын, жаппалме поэт,
Ару вўршерет да тыматле оет?
Күшак петырнен тыйын пале кышат?
Йонгантше йўкет түнчыгалын күшак?
Уке, йомын отыл кава пургыжеш,
Капетым ыш нал тенгиз валсе мәрдеж.

Титак палыде, түжем енгла, тыят
Шоя атма ден пич каен, йёрлынат.
Кеч ойго мондалтдыме неле, кугу,
Шүмнам лунчырташ ме садак она пул.
Уке, шинчавүд ынже його арам.
Ме чыным почна, күрышт шем пыл орам.
Памашым лиеш петыраш ик vere,
Кү орам сүмүрен, ошма дene урен.
Но мланде көргеш ок тыплане памаш —
Лектеш вес vere адак шолын йогаш.
Лиеш тул сескемым ураш ломыж ден,
Но тудым огеш керт ниғё йөрүктен:
Пуалже мәрдеж — ломыжат шалана,
Сескем, утларак ылыжал, талышна.
Тыгак, ушан мурзызо, калық поэт,
Үэш савырналше көнгөжла йүлет.

СОНЕТ

Үстел воктеке лектым мый лудаш,
Тенгече веле возымо стихемым.
Төрштен лекшаш гаяк чүчкен шүмемже,
Мый лүдүнам: ала лектеш удан?..

«Лүддегеч ончык ончо!» пелештен,
Полмезе еңын вұргыжалым шижын,
Стихемым налын, лудылдаш шып пиже.
Мый шүртненам гын, тудо төрлатен.

«Күзе вет таче сай лудна ме, эргым?!»
Шке кидшым вачышкем пышталын эркын,
Вара пелештыш тудо, шыргыжал.

Тидлан кеч ынде мочол лагыт эртыш,
Вуемымат шукертақ чал «чевертыш»,
Но кидшым вачыштем тачат шижам!

БУЛЬВАРЫШТЕ

Лойгалтын-модын йытыран,
Лышташ-влак велит мландыш.
Шёртнэлгэ-той изи поран
Түнгэле да шыпланыш.
Бульвар сёrale шыяжимат,
Вет юж ару моткочак.
— Газон йўла — йыма шинчат.
Шонет, шўла пўртўс, векат,
Чыла куатшым почын.
А мый ик верышке вашкем,
Шўм-кумыл тодылалтын.
Кеч памятник эше уке,
Лач кў гына пышталтын, —
Но мый поэтам вашлийнем,
Кеч иш шомакым ойлынem,
«Пашатлан тау», — манын.
А мо тугай? Ом керт ынглен,
Шогалым бўршё гане,
Шинчамлан ом ўшане:
Ош кў воктек лышташ возеш —
Чавайнин ошкыилла чучеш;
Книгам шергалмыла шокта
Лышташ-влак выжгыкталмё;
Ужам, шогале кенета
Чавайн — мемнан мондалтдыме...

- / - l - t - /
- l - i - i -
- , - i - t - i
- i - i - t -

ТУНЫКТЫШЕМ

Пенсионерка
О. А. Беклемишевалан

Адак шыже. Йўран да юалге.
Лышташ йогын вола вуж да вуж.
Шарналтен рвезе жапым, полдалгым,
Тый декет савирна мыйин уш.

Кок селалан мемнан изи школым
Мынъяр тукым тунем легылден.
Моло семын, мыйят йыдал йолын
Коштым тушко, сумкам сакалтен.

Мом ыштет, вет тугай йоча тургым, —
Лийин тўрлö полман койышат.
Тудо жапым шарнен, мый ом турко, —
Воштылам чон корштен кызытат.

ака-кё
Иканা акा-кё урок годым
Колтен луктын кўсен гыч кисам.
Класс пудраныш возакысе подла:
Кычкырат, мўғырат, тумасат.

А киса, тышке-тушко чонгештыл,
Титаканла пўрт мучко пўрдеш...
Тунам тый нимомат шыч пелеште,
Кеч гўжлен кўргыштет тул мардеж.

Мыланнат ыле йөнүсүр, пале.
Тарватен асаматым киса!
Вара йодыч, мемнан вак ончалын:
— Кө конден? Кө колтен? — ойлыза.

— Түнүк рож гыч пурен дыр...

— Омса гыч... —

Икте, весе ойлаш тёчена...

Палена, тиде кидше Исакын,—
Күгүрак да ойлаш лүдина.

— Ну йёра. Кө конден, тудо лийже
Кайык гаяж чолга, шулдыран...
А Исакын ошеме чурийже,
Ойла шортын: — Улам титакан...

Мемнам кызыт, учитель, от вурсо.
Ильш корно ушнам тёрләтен.
Пурлаш перныш мыланна кочо пурсым,
Тутлымат ончышна ме тамлен.

Тек эрта ий почеш вес идалык,
Тек перна але шуко ужаш.
Тыланет ойлем, вуйым савалын:
— Тау лийже, учитель йолташ!

Йоча верч шүм-кылэт эре коржын,
Күштенат нүнүм эл пиалеш.
Муын кажне ньоган чон моторжым,
Виктарен колтенат курымеш...

Толын шыже, Юалге игече.
Чонгештат ал лышташ-влак умбак:
Вот тунамсэ сүрзэ йоча дечын
Миен шужо эн поро шомак.

МАЯКОВСКИЙ ЛАН

Мыньяр ий эртэн.
Но поэзийн фронтышто
Штурвалым
Тугак виктарет.
Тугак кажне часын
Эрласе дек кондышо
Кугу пашана
Чаплана мурыштет.

Каёт тый линкорла,
Шергалын вўдонгым,
Таулым сенен,
Пеш тора курымлаш.
Мураш уло йүкүн,
Мураш уло чонын,
Мемнам ўжынат,
Маяковский йолташ!

Ойленыт: тылат
Шўаллаташ юж ок сите,
Ончаш тылат ангышыр
Пўтынь мландат.
Пашалан куатым,
«Илаш апетитым»
У верч крэдалмаште
Муаш ўжынат.

Поэт тугай лийже:
Кагазышке возын гын
Йонгальше строкаже,
Шүм-чон пудраналт,—
Нолталже түням!
Шарнена тыын лозунгым:
— Бомба да знамя —
Мемнан мурына!

ПЕДЕР ХУЗАНГАЙЛАН

Мынгар семан кайык,
Мынгар түсанд кайык
Поэзий чодраште ила.
Түжем йүк коклаште
Мемнан Хузангайым
Садак шүм-кылемже пала.

Чуваш ден марийын
Икгай корно лийын,—
Пырля толынна тақыртен.
Пырля уэмденна
Элнажын чурийым,
Пашаче киднам кормыжтен.

Шарла эрык курым.
Тудлан моктемурым
Возет уло шүмүн поэт.
Юл гоч чонешталын,
Мемнан деке пурыш
Чевер кечайол гай оет.

Кеч кудло идалык
Үпетым шийлалын,
Вачетым темда, Хузангай.
Но тый ончыкшат,
Мут аршашым погалын,
Чолга рвезила түзен кай!

ЛИРИКА ГЫЧ

Марий ден чуваш енгын шочшо —
Кок ўдыр мотор, йытыра —
Лач йыгыр олма семын койыт,
Лач пар ўжүвўрла мурат.

Олма гычын икте — ошалге,
А весе тараила коеш.
Мур йўкышт тыматле моткочак,
Шонет, леве йўр опталеш.

Мурат келшымаш нерген нуно,
Юл сер гычын кидым кучал.
Йўла рвезе кумыл туланын,
Шинча вўдыхгале кочан.

* * *

Шўшпык дечын налынат мо
Муро йўкым, чеверем?
Сад-пакчаште погенат мо
Ал тўсетым, кайыкем?

Йўкет гаяк лийже ыле
Тыйын ўдыр кумылет,
Сынет гаяк лийже ыле
Тыйын көргө шонымет.

Но мотор енг лиеш, маныт,
Пеш ковра да койышан.
Тый каёт гын, ом чамане, —
Лий тугаяк пелашан...

ЧУВАШ ПОЭТ-ВЛАКЛАН

Юл воктенсе той пўнчерыште
Уло йонгыдо алан.
Толза, толза.

Тымык верыште
Ок лий шўлык нигольян.

Ваш ёндалын родо семынак,
Ончена куанлын йыр.
Чурийна изиш весемын гын,
Шўм тугаяк — рвезе, чыр.

Кас шарлалже порсын ўмылла,
Меже тулим олтена.
Лийже чесле! Ойго кумылым
Ме кожгатыл колтена.

Шўшпык дene тангасалынак,
Мурена ме эр мартен.
Тул йўлалже, луктын салымым, —
Курымашлык да чечен.

ТЕЛЕ ТҮС

(Күчүк почеламут-влак)

Ой, теле кече — пэнгыде игече,
Могане чулым, йытыра улат!
Яндар южетым он тич налдегече,
Ок шиж дыр илыш тамым нигбат.

Тый от йөрәте лунчырий айдемым,
Йүштөт вүрнәм писештара татун.
Чаткан чиет ош мамыкан вургемым,
Үдәт пеленчым күмдүкеш арун.

Ой, теле кече, уло күмүл почын,
Пүэт куатым, тынысым мыньяр!
Тугане поро шонымаш-влак шочыт
Чинчет гаяк — мучашдыме, яндар...

* * *

Колынат мо телым
Йогын вүдүн йүкшым?
Колынат мо, мланде
Кузерак шүла?
Лум күрт шинчын мучко,
Оралалтын күкшын,
Ончалат да, пүйто
Чылажат мала...

Мий энгер ўмбаке,
Воч-я ваке деке,—
Йыр-йыр муралтальнын,
Вүд йога, колат?
Нур ўмбаке лектын,
Ончо кече веке,
Пушлана лум воштак
Мландин, ужат?

Кормыжталже йүштө
Кеч пасум, энгерым,
Тек поран гүрлалже,
Портышым шарен,—
Йогын вүд ок мале,
Мланде огеш нере:
Ямдылат у вийым,
Шошылан поген.

* * *

Теле кече — чатлама,
Кожгата айдемым:
Ит шогал, капет кылма,—
Ошкыл уло кертмын.

Менге семыннак тура
Шикш күза кавашке.
Кычыр-кочыр лум мурда
Корно веч торашке.

Ончалат шинча ноймеш
Уло шочмо верым:
Йылде-йолдыннак коеш
Волгыдын, чеверын.

Мәмыйк шовырым чиен,
Чинче-вүнчым вүдүл,

Ош күэ шуга йолген,
Йёршинақ лум ўдыр.

Саламлем мый йөратал
Тыйым, теле кече:
Тый улат моткоч яндар,
Патыр нимо дечын!

* * *

Йөратем мый теле кечым,
Пургыж лумым, йүштүмәт.
Чымалтам, чиялын ечым,—
Ок чактаре нимоат.

Тек мардеж куатшым луктын,
Шүргым, нерым солкалса;
Тек шыпланыш кайык түкүм;
Ший шепкаште кол мала;

Тек чодрана шүлүк мурым
Мура, эркын шуйдарен.—
Чымалтам мый, физкультурник,
Оңым пошла овартен.

Нур ўмбачын корем точын
Шулдыранла чонгештем.
Теле кече сай моткочак.
Ече — мыйын йолташем!

ШОШЫМСО ШОНКАЛЫМАШ-ВЛАК

Леве лум эркын түңгали велаш —
«Шольыжо толын изажым налаш!»
Витне, ең семин ила пүртүсат;
Икте огеш тол — ок кай весыжат.

* * *

Ала күслем олян түкалтыш,
Ала шиялтышым пуалтыш
Изи гына киса,
Укш мучко тёрштыл нойдөгече,
Шүйнен мыньярлан таче кече,—
Эрден-кастен виса.

* * *

Түрлө вечын түрлө йогын
Ий ўмбаке погына.
Ешарат вўдшорлан погым,
Да ик корныш тарванат.

Вуйыштем шовычем
шем батистовый,
Шовын дene мушкат
рынат, ок ошем.
Калык муро.

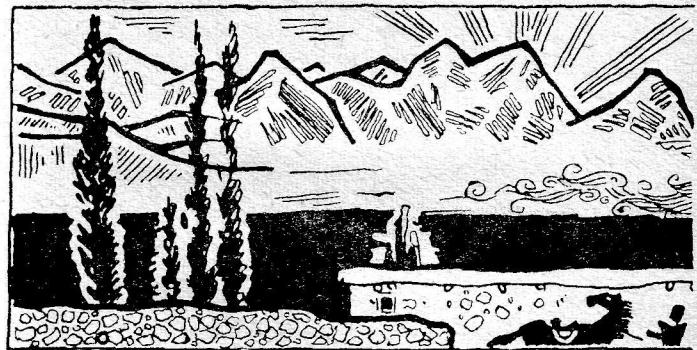
Мушкеш лаврам, покта шўкшакым
Йомартле, патыр шошо вўд.
Но тый, тушманле енг, ит лўд:
Чонет кодеш тугаяк — шакше.

* *

Кажне куэр ден ваштарыште
Пагит вашталтмым палдарыше
Шерелайка вўд ташла,
Пўрыла шолын, гўжла.
Вож гыч парча дек шумешке
Кўшычын ўлык мёнгешла,
Тудо чымалтын коштеш,—
Кушкыл шарлалже уэш.
Шошим тыган мыйын кўргышто
Вийим, усталыким терғыше
Рвезе шўм-қыл талышна,
Мутым муэш — тыплана.

* *

Черым сенъыше айдеме
Куанен шинчам почеш,
Але первый ужмо семын,
Ош тўёям йыр ончалеш.
Лач тыгеак, йўштым поктыл,
Шошо кече, куатан,
Шонго телын чапшым кордыл,
Мочол волгыдым конда!

шем тенъыз лўшкымаште

УГЫЧ ВАШЛИЙМАШ

Қавказын ий саңгажым вончымек,
Ончалым, чон йүлен, кас кече век,

Да ужым тыйым, Тенгыз-патырна.
Чыла капем тул дene пүтырна.

Эре-эрэ мый тыйым шарненам,
Тора гыч гүжлыметым колынам,

Шүлалтымет илен шүмем воктен,
Моторлыкет ушемым пудратен.

Салам тылат лум пургыжан йүдвек
Түжем энгер ден миллион ер деч.

«Понт Эвксинский» — «уналан кумылан», —
Ойленыт грек-влак. Тау нунылан.

Тый шке ынглет кузерак вашлияш:
Кö тыланет тушман, а кö йолташ.

Тыге шонен, южетым шүлалтем,
Да угыч пеленет мый каналтели.

ЧОНЕТ ТУГАЯК ЛИЙЖЕ

Йүкетым кольым тенгиз лүшкымаште,
Ит ёр тидлан. Ме улына тораште:
Ушем гына, векат, миен шуэш,
Шўм көргышкет ласкан-ласкан возеш.

Ару түсетым ужым ик кастене,
Волгальтыч, кумылетым ончыктен;
А кечайол дене пырля эрдене
Тый толын шинчыч пүйто ончыкем.

Ну мом ышташ? Ала тыгак пуралтын?
Йёратымашым иғылташ ок лий.
Лүшкя воктенак тенгиз, мұғыралтын.
Но тый дечет утлаш ок сите вий.

Шонем, йолташ: чонет тугаяк лийже,
Могай ару түсет, шинчат яндар.
Илаш, вўршер модметым кечын шижын.
Тунам ок сене нимогай туткар.

ЭРГЫМЛАН

Шочынат тый, Эрик, лачак тылзе ончыч.
Но ачатлан ыш воч тыйым шыматаш.
Чон йўла. Садланак йўдым омеш кончыш
Вычыматыл модшо пеш изи падраш.

Ончалам кастене шўдир-влак коклашке,
Пуйто ик у шўдир нунын дек ушнен.
Тудын гаяк лий тый, эргым, ильмаште:
Пиалан-ушаным чонем ден ужнем.

Шун йёршан кў мландым пентыж-пенгыж көргыч,
Апельсиним лўмын шындишым тылат.
«Апельсин гай лийже тыйын изи эргыч, —
Пеледалт, саскаңже», — мыланем ойлат.

«Апельсин гай» маныт. Шўвылвўдым луктын,
Кажне енлан тутло икгаяк лияш?
Оғыл, эргым. Күшкын, тый тунем наукым —
Шере дене кочым ойырен мошташ.

ШОНЫМАШ

Шем тенгиз шолеш, йўдымат огеш мале,
Вўдоным конда, туп-вачешше нумалын,
Конда да кышка, чарныде, сер ўмбак.
Могане пашаче да чулым, кернак.

Лачак тыгай калык. Ниал верч тўняште,
Шижде нойымашиб, тырша, кредалеш.
Лийшаш кеч вўд пирче умбаке каймаште,
Тудат лиеш полыш айдем пиалеш.

КОК МАЯК

Кок маяк шога кў сер ўмбалне.
Пеш тораште улт коктынат.
Пуйто икте-весыштым кычалын,
Рўмбык йўдым пўчкин шўткалат:

Первыяк шинчам вашла пўалыт,
А вараже тенгиз кутынек
Пеш виян прожекторим шуялыт,
Вўд пундашым шерын пўтынек.

Пеш мийнешт дыр икте весе деке,
Ойлынешт дыр, чоным савырен.
Лач тыгеак, мўндыркё каймеке,
Шарналтет, эрталшым чаманен.

ШТОРМ ДЕЧ ОНЧЫЧ

Йөрөтөн ончем мый тенгиз вүдүн модым.
Ший дөн чинче йогын йылмактат шинчам.
Нойшо имне семын, вашкыде, шонғанын,
Толкын-шамыч толыт, ужарген постола,
Вашла өндөлалтын, иктишке ушнат.
Пёрдүт чайка-шамыч, кол түшкем вангалин.
Вүд сөсна-дельфин-влак төрштылыт, шонат дыр:
Нунын дечын тале акробат уке.
Колызо бригада наңгая баркасым, —
Лектышан тек лийже неле пашада.
Горизонт шентеке пограничный катер
Эскералын эртыш — калыкын шинча.
Шорге шоргыкталыт толкын-влак шартгүйим —
Ошым, нарынчес-күренем да йошкарғым,
Чуюкам, йыргешким, — мом гына от уж!
Пёлеклат мыланна да ёқынен чакнат.

Нальым ик шартгүйим — яклака мугае,
Пүйто ўдыр түдүм мушкын, шыматалын:
Мамык кидше дене... Но лиям титак мый:
Тенгизын пашаже, тенгизын устаже, —
Лачак тудо веле тыгерак кертеш!
Толкын-влак лүнгальтыт, йүштылшо йочала,
Вочшо кечийолым пүчкедат түжемлан,
Вүд пурасым кү гоч шыжыктат, пүрген.
Йүрүшкө логалше еңла, чывылталын,
Мый шогем пүртүслан таушталын кызыт,

Шүлалтем пеш келгын. Йыр шинчал тাম темын.
Күштылго кап-кыллан, йонгыдо, айват.
Лачак толкын семын, шонымаш-влак толыт,
Келге вүд пундаш гыч пүйто шолын лектит.
Чын ойлен ушан ең — Леонид Леонов:
— Тенгиз вүд ўмбалне шонкалаш ласка!

Бот тыгае ыле тенгизна тенгече...

ТҮНГАЛЕ ШТОРМ

Эрден помжалтым гүрлымо йүкеш.
Балконыш лектым. Тенгизна мөгай?
Кандалге-шем чурийже күмдүкеш
Пеш чот кыралт какаргыше ең гай.
Вуяңче янлық семынан сырен,
Чыла аяр куатым чумырән,
Чот урмыж мүгыра.
А толкын-влак
Ваш пернылыт, шүкедылыт.
Чынак,
Шонет, вот-вот шогалыт вуя-ваш,
Түнгалит ала-мом гын тавалаш.
Пёрт күкшит толыт, оваралт, ырлен,
Лупшат кү серым, чарныде кырен.
Пундаш гыч нуным кё гын чыштыра?
Канаш ок пу мөгане тале вий?
Ушен кава ден вўдым тұтыра.
Огеш кой чайка. Күш йымен дельфин?
Күэш перналын толкын-влак күштат,
Нөлтеш ару фонтан тыштат, түштат.

Шонем мый семынем: мөгай куат!
Пашаш кычкаш гын тудым сорлыклен,
Күзе чот вашталтеш туан мландем?!

УГЫЧ ТЫМЫҚ

Шторм тыпланыш. Кече лекте уғыч.
Леве юж кап-кылым вўчкалта.
Курык помышышко возын, тенғиз,
Малыше азала нералта.

Кайык муро йонггалтеш ансамбльла,
Мүкш ден лыве пёрдит выжгыктал.
Тургым деч вара тугане тымық,
Поро шонымашым шочыкта.

УШАН ЭНГЕРТЫШ

Кү курык вуй гыч лүм ок кай йёршеш.
Иягын шинчын. Ой, моткоч шукерте!
Үмбачынже эрта коштан мардеж,
А тайыл мучко ўлнö пеледеш
Вис-вис гай алыша, кына-ал персик.
Кавказ пала, Кавказ ушан ең гай
Акла мотор йочажым, перега.
Шолем түрла, мардеж пижеш йүдвеңчи,—
Тунам Кавказ, эше виян шога,
Ойла күчөмдыш-влаклан лүддегече:
— Тек тёрштыла, осал вуюнч-влак,
Но тыланда, уке, ом пу садак
Обижаяш эн ныжыл күшкүл-влакым.
Онгем дene шогем. Мый шке ўмбаке
Налам чыла энгекым. Чактарем.
Аван шўм лишне шошышла ырен,
Түзланыже садер. Тек кажне пörтыш
Куаным, ямым кондышт ешарен!

Чонанланат күлеш тыгай энгертыш!

КЕЧЕ ШИЧМЕ ГОДЫМ

Той оксала пöрдүн, кече волыш,
Вöд ўмбалым түрлын чиялтен.
Эркын волыш. Кенета порволыш:
Тенгиз нале тудым руалтен.

Но мучашдыме тулан сескемже
Тенгиз мучко ятыр жап модеш.
Поро ентын чон сүрет ден семже
Лач тыгеак шарналташ кодеш.

ТОЛ-Я, ШЕРГЕ КУМЫЛЕМ

Мардекан.

Юалге.

Почкыш лум-йүр йогын.
Тошто сусыр угыч тарвана, коржеш.
Шинченат ом шинче, шогенат ом шого.
Чоным сұсандарыл, шұлық йыр пөрдеш.

Арктикан куатшым күгемда пычкемыш.
Тол тыгане годым, шерге кумылем.
Ит ёрмалге йёршын: мый улам айдем-ыс,
Лачак тый кертат дыр сусырем эмлен.

КУРЫКЛАСЕ КҮДҮРЧАН ЙУР

Мұндырычын, мұндырычын күдүрчын йүк тольо,
Волғыдын, волғыдын волғынча чүктүльб.
Шем пыл, шонет, пүрден налын сандалыким,
Вұдым поген сиатар ик иадалыклан.
Күрык сангам, күрык тайылым айлыше
Канде чодра шога тұлыжғо семыннак.
Мұрым эре йонғалтарыше кайык-влак
Кызыт йыменыт — укшерышке темыныт.
Мом гын вучат — мо лийашаш гын умбакыла?
Юж нелемеш, пызыра каждын кап-кылым.
Теве шем пылым пүчкедылын, кадыргыл,
Шүйнильо волғынча йёршын тул кишкила.
Күдүрчө перыш йомакысе патыр гай,
Күрык сургалте, лұңтеген ұлыч күшкыла.
Чыдыр-чодыр! Рүн! Дүр-дүр-дүр!
Ынде вашке тұнталеш тале йүр.
Күрык гыч весыш йонғалте раشكалтыме,
Шүдә пачаш күгемеш тудын мұғырмө.
Тале пүртүс, лай вүдетьм кышкал теме,
Муш да виктаре Қавказ күрык пұғырым.
Йүр опталеш. Йогын-влак лиййт урлышо.
Да каважат чучеш шүтлышо семыннак.
Күшкыл, чодра шып шогалыныт сурлышо,—
Йўйт озоным, йүр вұдым шер темыннак.

ТОДМО ПҮКЕН

Вүд ўмбалнө иеш, тулык семын,
Арама дene тодмо пүкен.
Ятыр жап ончен тудым, шонем мый;
Кö озаже? Кö тушто шинчен?

Инвалид ала тудо улмашын?
Пүкен лийын йолташше, векат.
Ала тушто, шарандыгл йолашым,
Ракатланыл шинчен бюрократ?

Бюрократ! Да тудлан тугак лийже.
Кү чонаным молан чаманаш?
Коя темыже мысқынъ чурийжым,
Мамык кресло тудлан келша лач.

А улмаш гын кредалме пасушто
Йол йомдарыше совет инвалид?
Полышман тыгай еңлан кеч-кушто:
Мый тёрштем — толкын дечын ом лүд,

Да луктам мушкилалтше пүкеним,
Кычал мұын, озажлан пузэм.
Кö озаже? Но йодмо йүкемым
Нигёат огеш кол... Шып шогем...

ЯЗЫКАН ПОЭТ

Поэт кертеш мо, сакче семын,
Илалын язық деч посна?
Ала, ала.
Тудат айдеме,
Тудат мемнан гаяк чонан.
Могане языкше? Ой шуко,
Чылажым кö шотлен шукта?
Шагал мо күчүк ўмыр мучко
Шўм йодмо дene ошкеда?
Шагал кодеш мо рвезе кумыл
Иктаж полдалге рифма верч?
Поэт ок шотло налме-пумым.
Кагаз чыта. Поэт нүжеш.

Шижде-годде тёршталын йўдым
(Могай пачемыш пурльо тудым?),
Үстел воктек миен шинчеш,
Чевер шомакым кычалеш.
Эрден ончет кыри-гурижым —
Уке ни түсшö, сылне вийже.
Уш орлык тиде, товатат
(Тореш огеш лий дыр иктат?)

Коклан кугорно дечын ёрдыш
Йолгорно тудым нангая;
Пураш күлеш эн чапле пörтыш,
А тудо пулдырыш кая.

Ең öрыктарыше онгайым
Мужанче семын кычалеш.
Чыла вет язық — да могае!
Түддеч утлаш врема күлеш.

Тидат шагал. Ужмек моторым,
Вет шочмо-кушмыжым монда,
Аяр тул капшым авалта.
— «Түргоч моторлық — уто орлық,
Но чон моторым йөрата»...
Тунам поэт окмак гай лийын,
Шомакым, рифмым пургедеш.
Шинчам, кап-кылым да чурийым
Үяк-мүйәк мут леведеш:
«Эр кайык», «шымавуч», «тул шүдүр»,
«Чон алгастарыш», молат.
Чеверлан мө? Тугаяк ўдыр:
Ила, ок ыште пыжикат.

Вара мо тиде: язык оғыл?
Ала поэтым так орлем?
Кеч-мо гынат, погетым пого,
Йолташ, пүжвүдым йоктарен.

Поэтын шуко вет «тушманже»:
Редактор, критик, рецензент...
Түге чүнгат дык южынамже —
Нöрепыш тёрштö, шич пызнен.
Мынיאр қуатна сырымаште,
Учашимаште так йомеш.
А калыкна лач тыгутлаште
У мурым — йонгыздым йодеш.
Тыге, йолташ-влак, ош кагазым
Мыят мынיאр ий локтылам?
Ярныктарен пектем Пегасым, —
Мыят вет языкан улам.

ШУЛДЫРАН МУРО

Каласе, күзө толын лектыч
Түжем менге гоч, мариј муро?
Могай поро шулдыр өндалын,
Конден Грузий деке шумеш?
Йонга Палантайын «Күслеже».
Векат, колыштеш кызыт курык.
А мый гын шогем, күмыл тодыл,
Куан дene шортмо шуэш.

Ончале грузин мыйым öрын:
— Мо лийыч, черланышыч моли?
— Уке, генацвале, тый ынгле.
Колат — мыйын шочмо мурэм.
Ираклий пелештыш: — Чын муро.
Тыгай нигунам огеш коло.
Тудлан уке мүндир ден лишыл,
Мүэш еңын шүмым эре..

ЛУДО-ВЛАК КАНАЛТАТ

Пүйто ала-кө кава гыч
Нуным ўштылын солалтыш:
Мочол шүдö кайыклудо
Пылла волыш вўд ўмбак.
Мүндир корнышто ноеныт,
Кеч изишлан каналталышт,
Вийым налышт,— а вараже
Корным шуыйман умбак.

Тек пёрдалза, йўштылалза,
Вўд гыч луктын, кочса колым:
Тенгиз — тыланда столовый,
Тенгиз — тыланда медпункт.
Пеленда нангайза шошым.
Йўштö мландыш кечайолым
Шындаралын, тек нумалже
Кажне пыстыл, кажне пун.

Вично тый, йўдвел айдеме,
Кодын оғыл ынде шуко,
Юл, Какшан, Элнет да Кундыш
Кайык дene тич темеш..
Лудо-влак рўжге қынельыч.
Южым пўчкын, йўкым луктын,
Чонгештальыч. Ончем нуным
Йёршын койдымо лиймеш.

КАС СҮРЕТ

Леве кас пычкемыш, курый шелшиш темын,
Селт айдемла, ўлык мунчалтен вола.
Шыматен шаргўйым, енгавате семын,
Тенгиз вўд кастене мом гын йышт ойла?

Шўдир-влак шавалтыт мучко горизонтыш,
Шўртнъо шокте семын ўмбалнем чўчкат.
Вўдым тамлынеже, очыни, пылпомыш:
Ончо, Корка шўдират ямдак кеча.

Пўйто сай артисткын онжым сылнештарыл,
Чолгыжеш волглалтын тўрлö-тўрлö тул.
Чон ўжеш ты годым, утыр алгастирыл,
Шочмо велыш,— тушто уло мыйын Юл.

Кў көргаш тоннелеш йомо электричка,
Рельсын муро йўкшо ятыр шергылтеш.
Ныжыл шонымаш вий, мыйым эплийн вўчкё,
Шерге йолташ дene лийме пеш шуэш.

КÖРАНЕМ

Кöранен ончалам мый художникым,
Шüm-чонан тудын кажне сүрет:
Телымат пеледалтыт ал күшкүл-влак,
Погынат кайык-влак ончыкет.

Кöранен колыштам композиторым,
Муро сем ала-кушко ўжеш:
Тудым көлүн, акрет годым колышо,
Очыни, тörшталтен кынелеш.

Возаш ыле ик стихым тыгайым —
Моло ок күл пиал нимогае!

АБХАЗЕЦ ЙОЛТАШЛАН

— Коч виноградым!
— Нал чебуреким!
— Йү лу ий шуктымо чачым!¹
Мыйым шунале абхазец родем. —
Суртыш уна пурымеке,
Тудын почеш ўстембачын
Ярсыше атым погаш йоратем...
Вуйым ом шупш, ом кычалтыл,
Мыйын уке ўсқырт койыш.
Ме шинчена, ойласен түрлымат.
Укш ден лышташ ден кечалтын,
Курсык мардеж пöрдýн-лойгыш,
Эркын ниялтыш мемнан шүргымат.
Ток сийже ден йолдымамдыл,
Тек чаплана шыже кече!
Тый от моктане, а мыйже ыңглем:
Кажне вершок күан мланым
Шулышын налат курсык дечын,
Штурмышко лекше салтакла кыртмен.
Мочол налеш көргө вийым,
Мочол йодеш вет пүжвүдым
Кажне орлаге да кажне лышташ.
Курыклан чын оза лийыч.
Пеш сай шинчаш тыйын күдýн,—
Чача гай тул кумылетше, йолташ.

¹ Виноград дene ыштыме арака.

КҮЧҮК ПОЧЕЛАМУТ-ВЛАК

Вараксим пыжашла,
курык дек пызнен,
Ош порт-влак нöлтальтыт,
кыртменак күзен.
Икте-весын вачыш
энергетен шогалыт
Күшкүл-влак радамын,
вийым чумыралын.

* * *

Эртен йўр пылла шуйныл шуко курым.
О шонгго курыйк, мочол ужынат,—
Чылажым от пытаре шотленат!
Шуалдарен мардеж, ир пургыж пурын
Кўан капетым.
Таче ончалам
Кыри-гuri корнетым да ужам:
Вет ўмырет улмаш коштан-торжа.

ШУАНВОНДО

ВОТ МОГАЙ ПЁКЛА...

Ик колхозышто ила
Сәмогонцица Пёкла.
Шонго өгүл, рвезе оғыл —
Икмардарак ийготан.
Ӧрын, вожыл өгөш шого,
Вүйим ок пу нигёлан.

Кё артельын паша дечын
Тул деч лўдмыла лўдеш?
Вара кё гын кажне кечын,
Утлаш манын паша деч,
Түрлө йöным шонкала?
Вик манам: Ондрий Пёкла!

Ойла тудо бригадирлан:
— Таклан оғыл, векат йўрлан
Шылыжем тынар коржеш,—
Каналташ каяш возеш...

Тольо мёнгыш, тулым олтыш,
Шке «заводшым» ходыш колтыш —
Мом юватылын шогаш?!
Шикш лектеш, чоян тўргалын,
Нерым чадир пўтыралын,
Когар ўпш шарла йырваш...

Почылтеш кастен «киоск».
Толеш тушко аракалан

Сүкен шичше иктаж тос.
«От мокталте — от ужале», —
Ожнысек ең-влак ойлат.
Ончалеш, шинчам семалын,
Тос ўмбак Ондрий Пöклат:
— Перегон вет, спирт гай йöршын.
Мом сельмагыш коштедаш?
Кок стаканым тидым перышыч —
Түнголат вик муралташ...

Тослан мо? Айда йöра,
Шике күсенжым ястара.
Ешым, пашамат монден,
Уш каймеш лöкен шындөн...

А Пöклан гын күшкын шулдыры.
— Ом ужале тылеч шулдын,
Пеш йöнан паша, — манеш. —
Мом пасушто ужын омыл?
Я иктäж-мо тушто йомын?
Тек кычалыт — пеш күлеш.
Мыйын уло шкемын сомыл.
Тушто жапым йомдармеш,
Кинде вüдым ямдылем,
«Черле-шамычым» эмлем...

Вот могане албаста,
Кузерак түндөн шында.
А мемнан тыгай шомак:
Ынже лий Пöкла гай «доктор»,
Еңгын чоным ынже локтыл,
Ынже карге южымат!

ПОДХАЛИМ

Ой, уда вет тиде лüm —
«Подхалим»,
Кишла пижын тыланет —
Мом ыштет?
Огеш кae ойырлал.
А молан?
Тый начальникым мыльген
Ончалат,
Йолтаганжым сукалтен
Шупшалаш да öндалаш
Ямде улат.
Кид лупшалмыжым ончет —
Тый палет,
Я уэштывжым ужат —
Тый шижат:
Мом күлеш тудлан ышташ...
Вожылмаш!
Тудо поcho машинам,
Тый тунам
Кидпүан гычше налат,
Нöлтапат,
А портфельжым нумалат,
Вуй сакен,
Пуйто чынжымак улат
Тый лакей.
Кеч-могай лиеш титак,
Тый садак

От пелеште нимомат —
Пүйто вўдым подылат,
Кол лият.
Тыйым лўдыкта дыр чин.
Ынглыман:
Тый улат вет гражданин
У элнан.
Ме волгалтын у кечеш,
Илена.
Тый гын йырныкым күшеч
Налынат?
А начальник тыланет
Сакче мо?
Кеч иктажым тый шонет
Я нимом?

ГАСТРОЛЕР

Ик начальниклан келшен
Чын критический шомак:
— Канцелярийым коден,
Калык деке лишкырак!

Мо вара? Шукташ кўлеш!
Писын шинче машинаш
Да чымалте тыманмеш,
Лач пурак тўрга йырваш.

Миен лекте идым дек,
Тушто шийыт, пултат,
Да тушечак станций век
Туто шурним шупшыктат.

— Шийыда?
— Шийына.
— Кузеракын пашада?
— Таче планым темена.
— Пеш ёора. Ўшанена.
Лийже пэнгўиде кидда.

«Газик» ончык кудалеш,
Чыве ферма дек шуэш.
А начальник йодыштеш?
— Чывыда кузе илат?
Кечылан мынгар мунчат?..

Тыгай йодышым адәк
У конюшнышто колат:
— Огыт кылме имныыда?
Я чумедылыт коклан?
Да? Молан?
Кеч-куштаң колхозник-влак,
Орын, вүйим рүзалтат.

Теве сылне вўд воктен
Клубым плотник-влак чонгат.
Машинажым шогалта,
Гастролерна пелешта:
— Клуб мемнан чатка лийман!
А пырняжым пуралан,
Үдүр семын ойырен,
Эн моторым вел налман...

Кече мучко лу vere
Шүйн, мөңгө савырна.
Шкеже ялт пүжкалт нөрөн,
Пураканын машина.

Пушланен, шога мотор,
Шыдешкен, ойла шофер:
— Перныл кошто эпере,
Вот могане гастролер!

НАЧАЛЬНИК «ТУНЫКТА»

Кугу начальник ўжын изирақым,
Лудеш моралым тыгеракын:
— Вот мо, Петров, пашалан чыр улат
Да шкеҗат
Удажак отыл, ужамат.
Но иктым ынгле илымаште:
Начальниң ден изи коклаште
Иктаж-могай савар күлеш.
А тый чыла ден иквереш
Йолташла кутырет-ыс пеш.
Адакше, кажне толшымат
Молан пуртет тый кабинетиш?
Палет шкеат,
Тидланак лўмын уло коридор —
Чиялтыме, мотор.
Адакше колынам,
Тый южгунам
Изи ең деке унала коштат.
Палаш күлеш, начальник лўмым
Волташ огеш лий нигуштат.

МОЛАН ОК КУШ ПЕТРОВ ЯКУШ!

Ушан-шотан — Петров Якуш.
Пашам ышта, Арун чия.
Вет южыла ок йү, ок шупш.
Кугу капан, таза, виян.
Но вот ала-могане шукш —
Шинчалан койдымо «иля» —
Нулда шүм-мокшыжым, түя...

Тунам йүд омыжат йомеш,
Ик век, вес веке пёрдалеш,
Тёшакше кермыйча чучеш.

Мален ок керт — шона Якуш:
— Молан пашаште мый ом куш?
Ала ок сите мыйын уш?
Ала йёршеш уке артам?
Уке, уке, мыйят кертам,
Кунам кеч «зам.», кеч «пом.» лиям...
Изи пашам ок уж иктат.

Кугулан күштылго, векат:
Лиеш приказ гай тыйын мут,
Вара кошт перныл кечигут.
Мутлан, налаш Семон изам.
Тыглаяк ыле «делопут».
Вараже лие «Зам. пом. зам.»
От шинче, кызыт тудо зав.
Вашке министрышкат күза...

Тугай лияш мыят шонем,
Икта же постым пеш йоднем,
Ала-молан гын апранем.
Эше түңалыт воштылаш:
— «Неретым күш төчет шүшкаш?
Тидлан күлеш талант-артам...»
— Адак талант? Адак артам?..
Уке тын, мом ыштен кертам?..
Комиссионкышто от му,
Арымешат нигё ок пу.
Эх-хо-хо-хо! Артамлан верч,
Векат дыр, пенсийыш лекмеш
Ик верыштак шинчаш возеш.

МУРЫШО ЧЫВЕ

(Басня)

Ик ялыште мураш түңгалин чыве.
Күшеч ала тыгай талантше лектын?
Лач кече тайналеш аваже деке,
Возеш гына кас ўмыл шыве-шыве,
Эх, пенгыжеш, эх толаша,
Пўжалт-пўжалт «артист» тырша.
Мура ош чыве кадыргыл, вийналтын,
Күмдә күдөчөм шергылталын.
Пошкудо-влакше ёрын мутланат:
— Могане мурызо, товат!
Күзе перна шўм-кылыш мурыйжат!..
— Ме тыште Агытанным колына
Да тудын той кекерекшым палена!
— Мо Агытан?
Тудлан шканжат чот тунемман
Тыгане мурызо-влак деч! —
Коклаште южыжо манеш
(Векат ош Чывын родыжко лиеш).
Моктат,
Нўлтат
У мурзыым чылан.
Йыр колыштmek, чытен кертде,
Ик лудо пелештен:
— Мом күктеда, тулаче-влак?
Йёршеш арам тендан йомак...

СОСНА «АКЛА»

Сосна логалын сад-пакчаш,
Шона саскам тамлен ончаش.
А укшерлаште, кўшнö,
Кечат чевер олма ден вишня.
Эр кайык-шамыч муралтат,
Сўрал садерым саламлат.

Сосна тарваныш кечкыж-пенгыж,
Миен энгертыш ик пушентыш,
Шыдештын вожым пеш онча.
Ну пургедеш вет, ну кўнча!
А вожло пентыде! Садланак,
Пургедшина ярнен тунамак...
Шукшан олма шинчаш пернен.
Сосна моткочак куанен,
Шукш кудиге тамлен колтен.

— Молан ойлат: «олма пеш тутло?»
Омак ўшане тўрлö мутлан...
Олма лач тидым колын да
Сўсналан кўшыч пелешта:
«Эй, кўлдымаш, поч-ян шинчатым,
Ойлем ик шонымым тылат мый.
Ом шу гын, мланыш ом камвоч,
Ок пу гын калык — тый от коч!»

«МАНЕШ-МАНЕШ»

«Манеш-манеш» алят ила,
Ила да йырнықын шўла,
Коштеш луген шўм-чоним:
Нўлта вет кийше тоямат,
Тугайым пижыкта тылат,
Тугайым колыкта тылат,
Могайым от уж омешат
Да нигунам от шоно!

Ик мут шочеш — «манеш-манеш»,
Вара шўргонга күгемеш,
Ик жап гыч иганат лиеш —
Моткочак тўлё тудо!
Могане писе — ялт ёрат:
Кеч уке шулдыржат, йолжат,
Поктен от шу нимо денат
Коклазе енгын мутым.

«Чодра пылышан, пасу шинчан!»
Садланак тиде ир пелчан
Одар вожан улмашын.
«Манеш-манеш» чыла ужеш,
Чыла пала, ляякен коштеш,
Мут товык дene вўдылеш
Кеч лийшым, лийдымашым.
— Тидлан, манеш, арня эртен:
Вувер пелйўдлан чонгештен:

Камвозын кўаркашке.
Ой томаша, юмак сырен,
Сай ок лий илымаште...
(Улмаш вуверже метеор,
А илышна гын ик арняште
Вет лийын эшшат мотор! —)
— Манеш, Стопанын тупрўдеш
Мортангше понго налын;
Майруқын шорыкшо, манеш,
Кандаш пачам ышталын;
Манеш, вашке тул йўр толеш
Да мланде шўрын шогалеш —
Чыла вет язық верчын;
Манеш, Микак Онтон куба
ыштен ик шочшым-ужавам, —
Ош юмо сакле шучко дечын!..
— Йыван тулаче, колынат!
Сўрале оғыл ойлашат:
Манеш, тулар полдалге лийын,
Манеш, тенгече клуб пўртеш
ОНдалын Огавийым
(Туге шол: коло ий шуэш
Мемнан мотор Огашлан,
Туларжылан вашке темеш
Лачак шымлу кандаше! —)
Ну вот тыге «манеш-манеш»
Осал волгенчыла коштеш,
Чылам терга, чыла колеш,
Локта айдемын шўмым,
Карга эн поро лўмым.

* * *

Манеш-манешын ок лий маныт,
Мортангше аньык варажкат.
Кеч ме тудлан она ўшане
Шем кўч нарат, нигунамат,
Но южгунам мемнан пылышеш
Перна аяр «манеш-манеш»...

ЧАЛДЫВАЙ

Уло ик тугай айдеме,
Тұдым ятырын палат.
Пеш кертеш-ыс:
Йылмыж дene
Океаным пүяла.

Үздеш да мүэдеш,
Ончылнет сүкен шинчеш,
А шенгеч күнча вынемым,
Тушко тыйымак шүка.
Анонимким түрлө семын
Возгала — кагаз чыта!

Маныт: — Пирым кужу йолжо
Утара, пукша.
Чалдывайым — кажне колжо! —
Йылмыжак ашна.

Маныт: «Рывыж шке кышажым
Почшо дene петыра».
Чалдывай тын шке пашажым
Мут шикш дene пүтыра.
Пүтыра да түтыра:
«Мый, манеш, чыла кертам,
Туныктем илаш тендам...
Мый, манеш, начальник дene
Мутланен моштем...»

Вот тыгай «уста» айдеме
Түрлө, түрлө учрежденым
Коштын эртеден:
Склад гыч тұдым кожен луктыч,
Шүйлодем гыч тұкален;
А вараже ўшык лук гыч
Колтышт пунла тұргыктен.
А молан?

Кочо вўдым йөратен,
Шуко ватым тавален
Да кидшат кужу улмаш.
Мом ышташ?
Кожгаташ!

Пел ий ончыч толын лекте
Тудо вес начальник деке:
Пыльгыжеш,
Шыргыжеш,
Үйым ужшо
Коля семыннак коеш.

А начальник Деревяшкин
Лач тыгайымак вучен.
Шке воктекише, сай пашашке,
Чалдывайым шогалтен.
Мо вара?
Пеш йёра!

Маныт, коктын таң илат,
Икте-весыштым сийлат,
Ик кид весыжым мушкеш.
Икманаш,
Улыт комдыш ден шоваш.

ПАША ПИРЕ ОГЫЛ...

Паша пире огыл — ок чыме чодраш,
Пакма имнят огыл — покташ нимолан.
Йорта шкенжын семын.
Палем мыят раш:
Вашкет гын, шүртнет төр верешак коклан.

Но шукыжко тидым ок пале, векат.
Начальник вурса: — «Волокитчик, — манеш, —
Кагаз кышылетым кунам шергалат?
Мыньяр ең вашмутым вучен шонгемеш?»

— Кагаз — чонан огыл: чыта, — шоналтем.
Начальник тарвattyш «дела» артанам.
Азап! Кабинетым йырваш сургыктен,
Коля-влак чымалтыч күтүла тунам...

Начальник ошеме: — «Ну вот результат!
Коля фермылан тый директор улат».
Тунамак — приказ. Шарнашат ийсö пеш:
Түргалтым мыят кояш ешын почеш.

ЛОЧО СТРОЙКА

Посна строительный органи-
заций-влак стройкым ышташ
түнгалит да чарнат.

Пеле түнгальме стройка деке
Чанга эрдене толын лектын,
Үмаше пырдыж вак шинчеш,
Кок веке öрын ончалеш.
Мо томаша?!

Туткар паша:
Вет негыз пыташат түнгалин,
Ик лукшо музырген волен,
Йыр кермыйч пудырго, она.
Турняля шүйжым күш нöлталаин,
Рүданше кран шога йымен.
Рүзгальш вуйжым сур чанга:
— Чик-чак! Чик-чак!

Мала, векат,
Начальникшат!
Кузе гын таушташ тудлан — ом пале.
Мылам тыгай келша моткоч!
Укшлам да олыымым нумалын,
Уэш-пачаш пöрдаш ок воч...
Чанган шомак дene келшен,
Пушенге вуй гыч шыдешкен,
Карале шемкорак:
— Кер-нак! Кер-нак!

Кова лиям вашке мыят,
А пёрт
Вершокланат нёлталаң ок керт...

Вигак ойлем,
Шомакышт ден мыят келшем:
Кеч южко стройкым кагаз гочын
Күгү лўман начальник вуйлата,
Но шкеже тудо, витне, лочо,
Оралтымат тугайымак ышта.

ИК АЙДЕМЫН ОЙГЫЖО

Куаненйт у ийлан
Рвезе калық, шонгыжо.
Маныт: — У ий кажнылан
У пиалым кондыжо!
Шоненам мыят эре,
Чон йўлен, чытамсырын:
«Лийже ыле ўмырем
Эре чулым, самырык».
Но вот поро шонымем
Ик айдеме кўрышто.
Күшко йомын йўд омем?
Мо пёрдеш гын вўрышто?
Тўнёй ўштё пудештеш,
Мардежат тумасылын.
Мыланем гын шокшо пеш,
Пўжалтам мончасыла.
О-хо-хо! Вет кум ий жап
Мындыр семын ильшым,
Шўртнен омыл нигушак,
Шўленам мўй шўлышым.
Сурт-оралте шондык гай,
Тўрлө вольык, кайыкше,
Телевизор... Сад магай!
Кажне эртен кайышын
Чонжо чыгылтын тунам:
— Пеш мастар Айплаторшо...
Кё вара мый лийынам?

Да райпо вуйлатыше!
Вот тыге, илен-моштен,
Нöлталаалтын кертым мый...
Кум ий годым вуйлатен,
Ыңде лийым йöрдымö.

Толын лекте ревизор
Лачак у ий шумылан.
Пелешта чоян, содор:
— Документым пу мылам...
Киямат, коштан улмаш,
Арня годым кöргянчö,
Шонен пүйто ончалаш
Мыйын пүтynын кöргышкö.
Ала-kö, векат, чоген —
Улыт осал шонышо.
Ревизор чыла поген,
Умдыш керын шонгышла.
Мане: — Күшто вич түжем?
Кайыш тыйын суртышко?..
А вараже иктешлен,
Актым колтыш судышко.

ТОЙБУЛАТ

— Эх, Тойбулат, Тойбулат,
Албаста гай тый улат:
Подылаш пеш йöратет,
Арака — шүмбел танет.
Иле тек, кузе моштет... —
Лектын кайыш ик ватет.

— Эх, Тойбулат, Тойбулат,
Пашаш лекташ ёрканет.
Ик чүчалтыш пёжвëдет
Возын оғыл мланышке.
Його — тыйын йолташет,
Тек вует түпланыже... —
Лектын кайыш вес ватет.

— Эх, Тойбулат, Тойбулат,
Лач мужангчэ гай улат:
Йылмет тыйын — яклака,
А пашатше — моклака...
Кайыш шате-шамычет,
Кодыч пундыш гане шкет.

Вуй шиймашым — менге кутым —
Кызыт тые коргыктет.
Мочол кочо, опке мутым
Шинчавўд дене нöртет:

— Мыйын йодымым шотыш налза,
Кеч изишик чаманалза:
Ынде, шонго вуешем,
Шкетын мый күзе илем?

Шўм пижашдыме кукула,
Яришкала мый коштам.
Кышкар гане суртем уло,
А илаш оқ лий мылам...

Ыле вич мотор ватем,
Кайышт мыйым кудалтен,
Иган чывыла, нангайышт
Чыла шочшым погалтен.

Кенета юлен колтем гын,
Кö вара поген опта?
... Мом ойлаш: тыгай айдемым
Лач шүгарак тёрлата.

«ЮМЫН КАЙЫК»

Кö тугае «юмын кайык»,
«Юмын көлтимо айдем?»
Тиде Яныш Каликаев,
Шочмо-кушмыжым монден,
Коштеш «ончык ужшо» гае,
Сурт гыч суртыш пуреден.

Шишлианен, йырваш ончалын,
Шуйдара ик мұрымак:
«Юмын кайык огеш пале
Шонышым, пашамат,
Ончык илыш верч тыршалын,
Ок түзате суртышмат...»¹

Шойыштат тый, пинерешке,
Нерүпшет Барбосын гай:
Орлыкыш логалын шешке —
Туешкен изи ньога...
Надыр верчын тыманмешке
Тыйын лайык мут йога:

— Ит шонкале утым, öрын,
Юмо кажнылан тёррак.
Кугураклан комбым сөрө,
Шорык гын — эше сайрак.
Түрлө ойым, түрлө черым,
Пастыра вет кугурак...

¹ А. С. Пушкин семын

Ушана ойган айдеме.
Комбо? Шылыш савырнен.
Устембалне кочкыш теме,
Арака дene варнен.
Каликаев шотшо дene
Нале вўдылын, чоклен.

Йўё, кочко шер теммешке,
Надырат чокан перна.
«Першил деке ит кошт, шешке,
Кугурак чыла сенга...»
Мо лиеш «унан» каймекше?
Ойлена ме вес гана.

Вот тыге, сур пырыс гаे,
Сурт гыч суртыш пуреден,
Ятыр кошто Каликаев
Кугуракын лўмжо ден.
Но логале «юмын кайык»
Шар онашке ик эрден.

ТУРЛО-ТУРЛО ШОНКАЛЫМАШ

Шулмо киндум оғыт ушо,
Кайше лум оқ тол уэш,
Теле манын, ит турж ушым —
Шошо кече ончалеш.

* * *

Пирывондынат лиеш саскаже,
Кармывонтынат — чевер ўмбалже.
Логалеш ковра ең тыланет.
Чонжо магайрак — күзе палет?

* * *

Олмапулан кў чиктен вўргенчыким,
Кў гын кертын тыманмешке тулартен?
Лач тыгеак юзгунам ик татыште
Мут кая уэмын, волгыдем.

* * *

Шкендым кучо пенгъидын,
Вийим, ушым чумыро.
Ит погкале ең кид гыч
Надырым да кумырым.

* *

Тулышо имныла мом тёрштылат?
 Шкетын от иле түнште!
 Ончы-я, кидысे кажне парнят
 Патыр лиеш ушнымаште.

* *

Вүтеле семын йылдыртатыл,
 Шке ўмыретым эртарет.
 Вүтеле, маныт, вўдлан патыр.
 А тайже гын — молан йөрет?

* *

Калықын лўмнержым от пагале гын,
 Вашлият гын поро кумылжым торжан,—
 Молан кычкырет: — «Улам мый калықын».
 Вик манаш: — Улат тый поч уржа!

* *

«Шочмо йылмын чевержым, куатшым
 Курык семын шогем арален», —
 Маныч, шўдö гана товатлен.
 Лудын лектым мый таче книгатым —
 Уп шогале, шинча гын шарла:
 Возенат мо акрет марийла?

* *

Пеледалтше веле шыжым олмапу.
 Мо пайдаже? Садыгак саскам ок пу.

Идым гай чаранын тыйын вуй пундаш.
 Чиенат парикым — еңлан воштылаш,

* *

«Илыш оғыл — кумыж».
 Пеш шукертсе мут!
 Огеш кай умшат гыч тудо кечигут.
 Йомшо турна семын мландыште илет.
 А молан гын пўрымашлан ёпкелет?

* *

Еңын поянлыклан тый кўранет,
 Еңын энгеким ончен куанет...
 Тетла уке артамет нимолан.
 Южым арам локтылат тый молан?

* *

Волгалтеш-ыс лум ўмбалнен чинче,
 Кидыш нал — парнятым кылмыкта.
 Илмаште южугунам от шинче:
 Сылне тұс чонетым түгата.

* *

Сўё шукшла нулдет енғын чоным,
 Кышкет тудын ўмбак шем лаврам.
 Но молан гын, оқмак, тый от шоно:
 Шукшим кайык садак авыра.

* *

Жап эрта эн сылне кайык семын:
 Кажне шыжым пыстылже велеш.
 Шонтылык темда ковра айдемым:
 Кудыр ўпшым шарналтен шортеш.

* *

Кадыр пушентын — ўмылжö кадыр,
Тупынъ айдемын — ўмыржö тупынъ.
«Лайык улат могай», — манын вüчка дыр
Шонгшо иман-козра игыкын тупым.

* *

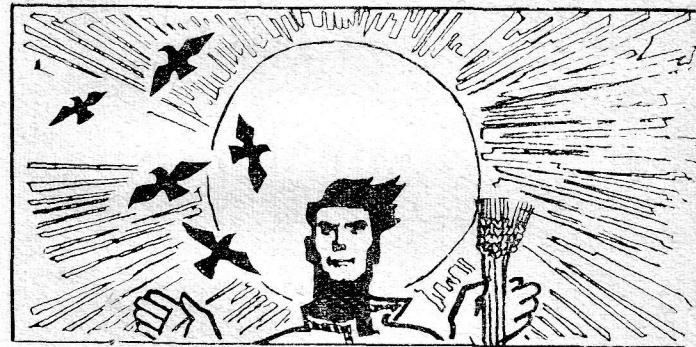
Атмашкë логалын,
Агурыш пурен,
Ойлет мо: — Пиалым
Моктен мый мурэм...

* *

Шыжым огыт пого мёрым,
Шошим пўкшым кё музш?
Пондашан айдеме öрын,
Кодшо кечым кычалеш.

* *

Ужат, пеледыш тўлыжга,
Шинча онченак кавыска.
Могайрак вож — ончал вашкен:
Ала шукшкудо верланен?

иза-шольо ешна

Муса ДЖАЛИЛЬ,
татар поэт, Советский
Союзыны Геройжо

«МОАБИТСКИЙ ТЕТРАДЬ» ГЫЧ

КАЙЫК

Лапка баракым да ошман кудвечым
Рўданше кўртнёй пиче авырен.
Шуйдарена ме тыште илыш кечым,
Почанына копшангыла эре.

Кўза эр кече тамык эл ўмбаке
Да кечийолеш йўштылеш пасу.
Но пуйто кече корантеш умбаке,
Мемнам огеш керт волгалтен асун.

Пеш лишне олык ден чодра, тембалнак
Савам солалтиме йўкат шокта.
Тушечла толын, саварна ўмбалне
Тентгече кайык мурыш йонгатан.

Ўжаш гынат, шке кумылын от пуро
Мемнан дек, ёрдыж кайык, чонгештун.
Ит пуро! Йўлена ме, пўйым пурын,
Вўреш да ломыжеш варнен.

Но муро мыланна, таңна, моторын,
Савар ўмбач муралте — садиктак!
Мемнан капнаш темет эн сылне, поро
Куанымашым, — тау тидланат.

Ала кает тый мыыйын шочмо верыш:
Вет эрык шулдыр писе да виян!
Каласе, мурызо, тый чыным-керим:
Тыш толынат ала пытартышлан?

Түгеже колышт, чарналтен муретым,
Шүмемын ойжым шерге йодыш тай:
— Чонеште элышкем! Ойган поэтин
Йөрратымаш ден шыдыхым нангтай!

Яндар мурет гыч, пикш тай шулдырет гыч
Пала вет тыым шочмо калыкем
Да каласа: «Поэт эн шучко вер гыч
Паштенге мурыйым мланна колтен».

Да каласа: «Кеч кертын күртнё шинчыр
Поэтин кидышм кепшылтен-түндөн,
Но шучко шинчырим түня ок шинче:
Йўлалаш чоным мо кертеш пиктөн?»

Чонеште, кайык, мурым шергылтальн, —
Эрталше вий чапланыже тугак!
Тышак калем тек пытыже уралтын,
Но, шүм, чонеште элышкем адак!

1942 ий, август.

МЫЙЫН МУРЕМ

Муро, чонеш күштенам озыметым,
Шочмо вереш ынде сылнын пелед!

Эрый ден тул мыньяр темышт көргетым,
Лачак тунар мландүмбалне илет!

Мый пуэнам тыланет чон йўлалым,
Шокшо вилем, шинчавўдын шырчам.
Муро, колет гын, колем мый мондалтын,
Муро, илет гын, илаш тўнгалим.

Калык ден шўмын приказыштым колын,
Мурышко тулым пыштен чўктенам.
Тан куанен, муро дек шўманг тольин,
Муро тушманым сенген шуко гана.

Мыскынъ куаным да шулдо пиалым
Мый кораңдем, койдарен воштылам.
Мурышко чын, илыш вий шындаралтыч,
Нунын верчак мый илем, кредалам.

Пенггиде клятвым шукта шўм-кылемжке, —
Лач тыгаек пыта илыш кечем:
Мурым эре пёлеклальым элемлан,
Ынде элемлан пуэм илышем.

Мый муренам моктен шошо уэммым,
Мый муренам бойыштат кугешнен.
Ынде возем мый пытартыш муреым,
Теве палачын товар ўмбалнем.

Муро аклаш туныктен эрык күрүмым,
Муро кўшта боец семын колаш.
Калык пелен илышем йонген мурыла,
Сенгиме муро лиеш колымаш.

1943 ий, 26 июнь.

ИТ ЙШАНЕ!

Тыланет каласат гын мыйын нерген:
«Тудо ноен, почеш кодын, камвозын».
Ит ўшане, шўмбел! Тыгай мутым
Огыт ойло йолташ-влак, мылам ўшанен.

Знамя гыч клятва вўр дене ўжеш:
Пуа вийым, эре ончык вўден.
Мый кертам мо ноен да кодын почеш?
Мый кертам мо камвоч, кынелде киен?

Тыланет каласат гын мыйын нерген:
«Тудо изменник! Элнам ужалыш».
Ит ўшане, шўмбел! Тыгай мутым
Огыт ойло йолташ-влак, мыйым йёратен.

Автоматым кучен, каенам кредалаш,
Шочмо элым да тыйым саклаш.
Ужалаш күзе элым да тыйым лиеш?
Мо вара мыланем илымаште кодеш?

Тыланет каласат гын мыйын нерген:
«Муса мландыш ёрлын, колен шукерте».
Ит ўшане, шўмбел! Тыгай мутым
Огыт ойло йолташ-влак, тыйым йёратен.

Йўшто капым лиеш мланде кўргыш ураш,
Тулан мурым ок лий нигушак петыраш!
Тый коло, сенен. Тый кредал колымеш!
Тунам «колышо» — манын, кў ойлен кертем?

1943 ий, 20 ноябрь.

Сибгат ХАКИМ,
татар поэт

ШОЧМО ВЕР

(Кўчыкын)

Чонгештем моткочак йывыртен,
Корнышто гын нимомат ом пале:
Кушто тайыл, куштырак корем,
Кушто корно кагыр савырналын.
Лачак курык вуйыш кўзымелек,
Эркышнем...

Уке, мый ноен омыл,
Пуйто шочмо верын чапеш йомын,
Ончалам вигак мый тудын век.
Вот татар аул. Изиш тембалне
Руш села: Уртем. Эше умбалне
Керемет — марий шўгар коеш...
Но чыла ужам мый, кеч рўмбалге.
Чылажат мылам гын лишил пеш:
Рўмбыкеш койде, велалтын шўлык;
Калык верч лектеш чон вургыжмаш;
Йырым-йыр чыла чучеш вет юла —
Вий ок сите умшамат почаш...

Мый мушкам кастенак тувиремым,
Вет пазар вуча кугу пайремла...
Йёратем: сёрал мемнан пазар,

ПЕЛ ЧОНЕМ ТЫЙ УЛАТ

Мочол шуко ёң — марий, татар.
Йөратем ончен кошташ ёң-влак ўмбак —
Ильш көргышкө пураш вигак!
Кöвöлен опталме ик воз пужым
Арымеш марий татарлан пужо,
Куанем тудлан мый путырак —
Иза-шольо келшымаш тыгане!
Тек коваштыш темын шүй пурак,
Тек вургем марийын тегитанын —
Утларак аклем чодрасе таңым,
Лишил веле тудо утларак,
Вет конден свежа чодрасе ўпшым!
Колыштам марийын муро йүкшым —
Ныжылге моят, кумда, яндар.
Кайже йўр пыл нунын век эрталын,
Ом чамане тидым нигунар!
Кок пошкудым уғычын ушалын,
Шонанпыл күварла шогалеш.
Кызыат шижам мый лач ик ойгым,
Сай ом керт марла мый пелештен,
Колыштам мочоло нунын ойым,
«Кинде уке», — ман гына моштем.

Шочмо вер! Тый шүмышкем эн шергын
Курымешлан күшкын пуренат!
Тыште колынам: — «Сай кае, эргым!
А она уж — йörшынлан чеверын!»
Мый ом мондо тидым кызытат.

Тыште ўжыч кажне пöрtyш мыйым.
Уна семын оғыл, лишил лийын,
Родо-тукым семын пуренам,
Поро күмүл дene онченам...

Йоча годсо ойып тул чеверын
Волгалтары же эре шүмем.
Мый ом мондо шкемын шочмо верым,
Неле чын йомакла шарналтем!..

Мый улам титакан. Сёрвален йодам уғыч:
Ида сыре, вуеш ида нал,
Вет пошкудо марий калыкемын пасуж гоч
Мый «границы» вончен кæнам.

Миенам мый кё деке, молан? Ок күл йодмо.
Келшымаш корно ямле эре.
Нигёат ыш чаракле. Лачак чужлен комбо,
Игыж-влакым поген авырен.

Шонанпыл гай түрлалме марий шүргө солык,
Шовын катыш да вўд — сай чыла.
Но шўмем йывиртен, йолташ ойлымым колын:
Мут ден шўм кеч-кунам таң илат.

Рвезе жаплан пошкудын пёлекше гай лийын
Шултыш кинде — тамлен кочкынам;
Курымлан ушен тудо татар ден марийым, —
Эн суапле, эн шерге мыланна.

О марий кундемем! Пел чонем айлен налын,
Ынде кокымшо сурт лийынат.
Эргыч семын пытартыш гана ужаталын,
Ойгыралын, «чеверын!» — манат.

Заки НУРИ,
татар поэт

КҮВАР

Кок серыште кок тул йўла, йолген.
Но вўд вончаш изи пашма уке.

Шинчам пўялым, нуно ваш ончат,
Векат, ик тукым улыйт коктынат.

Но иктым мый шонем пален налаш:
Пеш йёсö дыр тыге посна йўлаш,

Посна йўлаш, йолташ деч ойырлен,
Посна йўлаш, тораште ойғырен.

А лийышт ыле нуно лишилрак —
Пычкемыш йўд лиеш волгыдырак!

Но ме она ул кок тул гай, тангем,
Ик сер гыч весыш вончышна, лишем.

Эре пырля кыра мемнан шўмна,
Энер гоч сай кўварым ыштышна.

Йўратымаш, татулык — кўварна,
А илыши — вончышашлык энерна!

Эрташ кўвар гоч сай кеч-кунамат,
Огеш шалате тудым нигёат!

Самат ШАКИР,
татар поэт

ЎДЫРЬЕНГ, ШОНАЛТЕ

Тый ончалыч келге шинчат дене, —
Шўм-қылем пудратышыч тунам.
Ўдиръенг! Вагон окна воктене
Тый денет ме первый вашлийна.
Шурным лойгыкта мардеж моторын,
Мый йўлем шинчат дене тулан.
Тый улат моткочак сылне, поро —
Сымыстарышыч мыйим курымлан.
Ок нўлталт ўпет чурик копнала,
Огеш воштыл шўргё лакетат.
Чон йўлен ончем мый. Кидыш налын
Тыйим, ўдир, наңгайнем, товат.
Колеса-влак шуйдарат ик семым,
Чонемат мура, тудден келшен.
Тый ончалыч шолип йодмо семын,
Ўмбакем ончалыч, кугешнен,
Поезд огеш чарне, нойдегече,
Наңгая пеш мўндирик мемнам.
Йўраталше енглан сай игече,
Лач ок келши писылых мылам.
Волена мо полустанкеш меже?
Каена мо кузрлаш тыгак?
Уло йўқын шўм кычкыралнеже:
— Ўдиръенг, шоналте писынрак!

Тыгерак пүралтын илымаште:
Йүштö жап пушенгым чараңда,
А шочшет-влак оғыт йом түняште,—
Озым лийин, шошым легылдат!

Авыралын тыйым, шонгго тумо,
Түзлана эн самырык ешет.
Нүнүн гочын илана у күмүл,
Толеш угыч рвезылых жапет.

Тек күрен тумлеге-шамыч велит,
Теле гочлан мланде дек пызнат.
Пале, тумо: суртдымо ең веле
Орлана йоча дечын посна...

Сайфи КУДАШ,
башкир поэт

ВАЧЕМЫМ УТЫР НЕЛЫЛЫК ТЕМДА

Ала-молан ноя вачем,
Ала-мо утыр темдалеш.
Шукеме порылыкем пеш?
Ала кугеме сулыкем?

Вет калык мыйым пагала —
Ала пеш неле ты қуан?
Йөрәтимаш пешак виян —
Вачем тынар темда ала?

Шинчем вуемым кормыжтен,
Шинчем, ыңглен кертде чыла.
Кугу элемлан парымем
Вачем тынар темда ала?

ЙОГА ТУМЛЕГЕ

Пыде-паде камвозеш тумлеге
Мланде вак, мардеж чот пуалмек.
Шонгго тумо, ит ойгане келгын:
«Чонгештат шочшем-влак түрлө век...»

Мустай КАРИМ,
башкир поэт

КУЭ ЛЫШТАШ НЕРГЕН

Ончал-ян глобусым:
Башкирий мландына
Күэ лышташла веле
Тушто палдырна.
Йёршеш тугай!
Вет моло лышташ дечын
Кугун огеш кой
Тудо нигунар.
Күэже тын — кугу РОССИЙ!
Шога волгалтын кечын —
Моткоч ужарге,
Күкшата, одар!
Күрлаш күэ лышташым
Ожнысек тёченыт
Тул,
Йүштö,
Шолын йогышо йўрат.
Да кылме возын
Чүчкыдын эрдене,
Кержалтын
Тенгиз вес веч
Толшо мардежат.
Туд дек кечалтын ожно
Түрлө шукш мыньяр:

«Религий»,
«Тўнтын коштмо»,
«Государь!»
Но ужарген лышташ
Мотор күэ укшеш,
Аваж деч налын вийым,
Тўзлана, күшкеш.
Да чактарен мардежын
Шыде йўкшымат,
Тангла келшен, лышташ-влак
Куанен мурат.

Ханиф КАРИМ,
башкир поэт

ЭР МАРДЕЖ

Теве ончо, ораде йочала,
Эр мардеж мланде мучко куржеш:
Окна комдышым перыш рўзалын;
Күэн ўпшым товандыл туржеш;

Ший пеледышым ўлык таялтыш;
Кўрыштеш лайгата шикш орам;
Покта пылым... а тудыжо мландыш
Шинчавўдым олян йоктара;

Миен перныш ош Виче ўмбаке,
Толкынлам кынелта овартен;
Иўксын пунжым кўреш... да йомакла.
Шкенжымат кўш нўлта кожгатен;

Вара уғыч вола тўтан лийын,
Шереш вўдым шерге деч посна;
Шўка шолым сер дек уло вийын;
Изи пушым шанчашла кышка...

Мый каэм чытырналт: шем тўтаным.
Нур ўмбаке тудак намия.
Мый садерым ончем, чон пудраныл,
Мурылан каласем: «Лий виян!»

Мый каэм чытырналт, аяр ўпшым
Кунам тиде мардежак конда,
Кунам сарын эн йыгыжке йўкшö
Адакат тора вер гыч шокта...

Эр тўнян тиңис илыш пиалжым
Ормыж-влак адакат кўрыштнешт...
Уке! Тек мардеж порын пуалже,
Ир мардеж ынже лий курымеш!

Тек йомеш осал тул тўнямбалне,
Ынже карге чоннам шем война!
Тымык садым эре шергылталын,
Тек мура нарашта тукымна!

Тек эрталже мардеж Виче мучко,
Тек шаргўйым вўдон шупшалеш!
Пожар ўпш ынже тол адак шучкын,
Тек пеледыш гына йыр лиеш!

Кечилан ваштареш окнам почым,
Теледалтын, садер гўжлана,
Пуа шошо мардеж чодра гочын!
Ынже лий шем мардеж нигунам!

Кадыр ДАЯН,
башкир поэт

ШОНКАЛЫМАШ-ВЛАК

Поззий корнышко мый ом шогал гын,
Каэм ыле науқын корныж ден.
Лиям дыр ыле, ты марте тыршалын,
Науқын докторжо — ученый ең.

Уке, мый ёкынен тыге ом ойло,
Поэзийн строкажым йобратем.
Паштенте шўлыш марте шўм-кыл шолын,
Ом керт мый шке муреым кудалтен.

Ала почеламут ден муро семын
Огеш логал чонемлан нимоат?
Шонем мый шкемын шочмо калыкемын
Чон докторжо лияш кеч-кунамат.

* * *

Пожар лиймеке, ломыжан вереш
Коклан-коклан пеледыш пеледеш.
Тыгак поэт мом вургыжын шона,
Ик жап гыч тудо мурыш савырна.

* * *

Лектеш кәп-кыллан кочкыш кеч-кунам,
Но южгунам ок сите шўм-чонлан.
Лач йўштö чон ден козыра шўмлан
Огеш кўл тиде кочкыш нигунам.

* * *

«Ом керт возен, ок лек», манат. Чынак!
Тый отыл-ыс поэт — ынглаш лиеш.
Чонет пуста да йўштö ий гаяк.
Пуста гыч мо вара йоген кертеш?

Педер ХУЗАНГАЙ,
чуваш поэт

АЗА МАЛТЫМЕ МУРО

Космонавт-влак А. Николаев
ден В. Николаева-Терешкован
үдьрышт Аленушкалан.

Тый мотор Елена семын
Шочын отыл ўяча.
Шочынат, тыглай айдеме,
Шүч падраш гай шем шинчан.
Тройисо Елена дечын
Мыланем чевер улат.
Мале, ўдырем! Кремль вечын
Онча шўдыр тыйымат.

Вет ачат чувашин сокол,
Да аватше — руш айдем.
Чонгештална күшкё коктын —
Нётталалтна ачат ден.
«Юж вынем» карнам рўчкалыш.
Лийже тымык мландына.
Тый, чуваши-руш ўдыр, мале,
Үмбалнетше шулдырна.

Юл воктен ачатше күшкын,
Юл воктечынак — ават.

Тый — москвичка.
Иле шуко,
Шонымашке тый шуат.
Күш, куатле, чулым лийын,
Пўтынъ элым пойдарен.
Мыланем улат эн сылне,
Мале, кайык-шўдырем!

МУСА ДЖАЛИЛЬЛАН

Тыгай начар кап-кыл күшеч мүэш
Тынаре вийым, тулым?

М. Джалиль.

Да, күшак мүйннат тыгай вийым?
Мый палем, изи годсо родем:
Татарстаным да пүтүнъя Российской
Налынат шүмүшкет погалтен.
О Муса, колымет дечын ончыч
Шарналталыч Тычина тантнам;
Украина — чот йүлышö — кончыш,
Ешарен тылат вийым тунам.
Вўреш мушкылт алемшче вис-висым
Мурышетла ала ужынат
Болгар мурызын волгыдо түсшым?
Түдүн мутшым ала колыннат?
Да, йоралтын Никола Вапцаров,
Коммунистла тушмым оңчен...
Тендан мутда йүлалын яндарын,
Тендан мутда тюрьма гоч вончен.
Шомак лийын сñaряд. Кава помышко
Шырпештарт, казамат шаланен.
Курымлан шынгент калык чонышко,
О Муса, — йолташем, шүмбелем!

Яков УХСАЙ,
чуваш поэт

ШЫЖЕ

(Октаава-влак)

1

Эр годsek нурыйсо каван ўмбалне
Кандалге кёгерчен түшка пёрдеш.
Лыжга атласла шулдырышт волгалтыт,
А йолышт кечин чеверрак лиеш.
Саран¹ шүм шелше телым күгешнанын,
Поян-ток шыже таңасаш ўжеш.
Юж ямле. Озым ужарген, чоканын,
Шога шу семын күдирлан шүй тантыт,

2

Чодра саралге. Йошкарген ваштар.
Волат лышташ-влак кайыкла йоштекын.
Той кыллын² степым ом уж нигуштат,
А түтира шүйнләтүн олык веке.
Чал румбыкым мардеж, чот шыдештарт,
Сола, вет пүйтто шудылыкыш лектын.

¹ Саран — чанга, скупой.

² Кыллын — ковыль.

Орлудо омыжлаште кычкыра
Да лўймў йўклан вашешта чодра.

3

Пачаш кия, чалемын, тайыллаште,
Туле ден тудым ўдыр-влак кырат.
Вашке гўжлен, мурен шинчаш миймаште
Пўрдаш тўнгалит шўдир-влакыштат.
Тўрлат кисетымат паша коклаште,
Шўмбелыштлан муралын пёлеклат.
А каче-влак путат кож кишиш, воштыл:
— Шупшалме годым пўйда лийже ошо...

4

Огеш тарване корнышто пурак,
Ом кол мый кайыккомбо кайме йўким:
Коденит тымык верым шукертақ —
Пуста да шўлык ынде куп ден лўкё,
Капканым шындена пычалзе-влак,
Мыланна конча тул рывыж упш — вестўкё,
Пазарыште, мемнам вучен, рўжга
Илалме коваштан мотор ужга.

5

Мондаш ок лий кенгежым ятыр годым.
Ме ончена кавам: вўдвулино гай
Нелем, шемем кеча. Кастене модыт
Тул шўдир-шамыч утларак чолган.
Мужедына: ала вот таче водын,
Пасум ош лум сўрастара чаткан...
Вашке леведаше ий ернам, шемалгым, —
Коньким чиен, ме лектына рўйгалын.

6

Тетрадышкем, турнила кашталалт,
Кастене возит шоныш-влак радамын,
Кагаз садерыште адак йонглалт,
Шўшка эр шўшпик шошим годсо гане.
Эрта йўдат. Окна-влак кандалгат...
Мален ом керт. Устел деч ом тарване,
Вўрем шолеш. Перо, туге чымалт,
Кузе степь мучко тўргыкта чома!

7

Йолташ-влакем! Ийгот-влак ойыреныт
Мемнам, кумда эл мучко шалатен,
Но ўшанем, Сильба¹ гыч улшо енгим
Теат ылжда керт садигак монден.
А тудо ен ила у кумыл дене,
(Поянле шыжиш тудым авалтен)
Пеш веселан шокта, кўслем чымалын,
Пача-влакнан ош межыштым мокталын.

8

Йолташ-влакем! Те лўшкышо олаште
Трамвайиш вашкеда тыгай эрден.
Мыят олаште лийим, у пўртглаште
Чон вурғиж лудым стихым, тутишинен².
Торжа кеман степь шочшо — мый Москваште
Шукерте мо коштынам тендан пелен?
А кызыт мўндыркё тендан салам
Толеш — чучеш эр кечила мылам.

¹ Сильба — поэтын шочмо ялже.

² Тутишинен — тўкнен ойла.

Вот первый лум ош мамык шовыч дene
Леведе пöртym, — кумылем нöлta.
Колхозын ўшкыж фермына воктене
Шуялтенрак, чot ломыжын колта.
Шинчале имне, мутланал нур дene,
A немыч чыве семынже күкта.
Вакш дек обоз кая. Тыгай пиалым
Ышт уж омеш күгезе кочана-влак.

Ужат могай — эн чапле ўжара!
Шолеш, кумысла шонгешталтын, пöрö.
Мый шочмо верын чапшылан кöра
Чон куанен темем. Нöлталже вўрым.
Салам, декабрын йыштö! Уларак
Чеверте, вишня семын рвезе шўртym!
Салам ўстельисе колхоз ешлан,
Пиал чаркаже ден пайрем сийлан!

Никул ЭРКАЙ,
мордва поэт

ШОШЫМ САДЫСЕ КОНЦЕРТ

Мёндыр вер гыч толын шошо кече,
Тыгеракын шылтала сад-печым:

— Сай ичеге. Юж могай яндар!
Теже молан түнүн шогеда?..

Кенета пушенгэ-влак кожганышт,
Удетлен тантасымаш тарваныш:

Вишня, ош вўргенчыкым чиен,
Колтыш мардеж дene мутланен;

Олмапу-влак, мужырын шогалын,
Эн уста артистла лўнглалтальыч;

Темын мёкш пеледыш ўмбалан,
Шёртнёй флейтym пулата лыжган;

Шырчык-влак гын, вальсым колын,
Эх күштат вет, лонгыт чарайолын;

Араман ошмамык чолгыжеш,
Омыж тидым ужын, шыргыжеш;

Саламлен пеледым да пиалым,
Шонго тумо тайныш куаналын.

Помыжалте илыше пүртүс,
Почылт кайышт у вий, рвезе түс.

Тидым ужын, кёрана пылпомыш:
Мо тугай? Мо пурыш нунын чоныш?

Лач тунам, садерым авырен,
Шем пыл только мучко мүгирен,

Кишкыла волгенче кадыргале,
Күдүрчö түрлаптын шергылтале.

Йүр оптале, ложгыктен йүреш,
Күшкылым йүктале шер теммеш.

... Күдүрчан йүр эртыймек умбаке,
Шонанпыл кечалте сад ўмбаке.

Иван ГАВРИЛОВ,
удмурт поэт

ЛАЧ ТЫЙ ГЫНА ОТ МИЙ...

Ончал колхоз саднам. Аркам темен,
Шога оръенгла кечын сылнештатл.
Ме шкеак тудым күштышна ончен,—
Тыгайым — весым — от му нигуштат.

Эр ўжара почеш волгант толеш
Шёртнялге кече, солыкым лупшаш.
Муралыт кайык-влак.
Тату мүкш еш
Мүйлан толеш, — сад чылалан келша.

Кас ўжара йёралын шулымек,
Йөрөтимашым шүшпүк саламла.
Вола кава гыч тылзе сад воктек
Да куана мемнан дene пырля.

Лач тый гына от мие ик ганат.
Сад-печына ок келше мо тылат?

Ян РАЙНИС,
латыш поэт

ТОДЫШТМО ПҮНЧӨ-ВЛАК

Куатле тұтан вий тенғыз воктен
Күгу пүнчө-влакым тодышт оптен,
Шоненит ужаш тенғыз гочын — тораш;
Огеш лий утлаш, тулымат виктараш.

— «Тендам сененам», манын, шучко, шонет.
Уке, кредалаш күшкеш тый денет.
Умбак чонгешта йынтысалме йүкна,
Үжеш кредалаш мемнан кажне укшна».

Күгу пүнчө-влакын патырле еш,
Корабль лиймек, умбаке иеш,
Тұтан ваштареш каят нуно сеншаш,
Тұтан ваштареш талышна кредалаш.

— «Нөлтал толкынетым, шучко куат,
От сене мемнам, тушман, садыгак.
Мемнам кертат күрышт, кертат шырпештен,
Но ме каена кече дек күгешнен!»

ВУЙЛЫМАШ

Илыш күмүл

	Стр.
Октябрьын толкынжо	13
Йошкар-Олашке Ленин толын	14
Алал күмылна, ўшанна	15
✓ Орденан қалыкем	17
✓ Кок патыр	20
Вузыза — миэм	21
Депутат йолташем	22
Ленинград	23
Война жапым шарнен:	
Шарнет мо стрельбищым	24
Подвиг	25
Нылле кокымшо ий	26
Имнын шинчавўдшö	28
Кок вуйшиймаш	30
Юл мардеж	33
Ава	34
Тумо	35
«Сергей Чавайн» цикл гыч:	
Ныжылге күмүлым	37
Күзө лугыч күрлын	37
Сонет	39
Бульварыште	40

Тұныктышем	41
Маяковскийлан	43
Педер Хузангайлан	45
Лирика гыч	46
Муро	46
Чуваш поэт-влаклан	47
Теле түс	48
Шошымсо шонкалымаш-влак	51

Шем төңгіз лүшкымаште

Уғыч вашлиймаш	55
Чонет тугаяқ лийже	56
Эргымлан	57
Шонымаш	58
Кок маяк	59
Шторм деч ончыч	60
Тұнгалае шторм	62
Уғыч тымық	63
Ұшан әнертыш	64
Кече шичме годым	65
Тол-я, шерге күмүлем	66
Курыкласе күдірчан йүр	67
Тодмо пүкен	68
Язықан поэт	69
Шулдыран муро	71
Лудо-влак каналтат	72
Кас сүрет	73
Көрәнем	74
Абхазец йолташлан	75
Күчкын почеламут-влак	76

Шуанвондо

✓ Вот магай Пёкла	79
Подхалим	81
Гастролер	83

Начальник «тунықта»	85
Молан өк күш Петров Якуш?	86
Мурышо чыве	88
Сосна «акла»	89
«Манеш-манеш»	90
Чалдытай	92
✓ Паша пире оғыл...	94
Лочо стройка	95
Ик айдемын ойғыжо	97
Тойбулат	99
✓ «Юмын кайык»	101
Түрлө-түрлө шонкалымаш	103

Иза-шольо ешна

Муса Джалиль, «Моабитский тетрадь» гыч	109
Кайык	109
Мыйын мурем	110
Ит ўшане!	112
Сибгат Хаким. Шочмо вер	113
Пел чонем тый улат	115
Заки Нури. Күвар	116
Самат Шакир. Ұдыръенг, шонаlte	117
Сайфи Кудаш. Вачемым утыр нелылыш темда	118
Йога түмлеге	118
Мустай Карим. Куэ лышташ нерген	120
Ханиф Карим. Эр мардеж	112
Кадыр Даян. Шонкалымаш-влак	124
Педер Хузангай. Аза малтыме муро	126
Муса Джалильлан	128
Яков Уксай. Шыже (октава-влак)	129
Никул Эркай. Шошым садысе концерт	133
Иван Гаврилов. Лач тый гына от мий	135
Ян Райнис. Тодыштмо пүнчө-влак	136

Николай Иванович Казаков

МОРЕ СЕРДЦА

(Шүм тенгиз)

Сборник стихов

На мариjsком языке

* * *

Редактор И. И. Осмин

Художник Н. Н. Пирогов

Художественный редактор В. В. Вязников

Технический редактор И. Н. Стрельников

Корректор Е. М. Ясновская

* * *

Сдано в набор 11 декабря 1967 г.

Подписано к печати 5 марта 1968 г.

Формат 60×90^{1/32}. Физ. печ. л. 4,375. Учетно-изд. л. 3,76.

Тираж 1500. Заказ № 145.

Цена 48 коп. Э—00449.

* * *

Марийское книжное издательство,
г. Йошкар-Ола, Карла Маркса, 43.

Республиканская типография Управления по печати
при Совете Министров Марийской АССР,
г. Йошкар-Ола, Комсомольская, 112.

ТӨРЛАТЫМАШ

Строка	Страница	Печатыме	Лудман
9	ўлыч 12	куслештым	күслештым
23	күшыч 11	шўвар	шўтар
41	ўлыч 8	ака-kö	ала-kö
133	күшыч 6	ичеге	игече

Миклай Казаков. Шүм тенгиз.